

Tambura kao izborni predmet u prvim školskim godinama

Pokos, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:704345>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

PREDMET: GLAZBENA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Dominik Pokos

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Tambura kao izborni predmet u
prvim školskim godinama**

MENTOR: Branimir Magdalenić, viši predavač

Zagreb, listopad 2015.

Sadržaj

Sadržaj	2
Sažetak	4
Summary	5
1 Uvod.....	6
2 Povijest tambure.....	8
2.1 Tambura samica – preteća današnje tambure.....	12
3 Povijest i razvoj tamburaške glazbe i tamburaškog orkestra	14
3.1 Festival tamburaške glazbe u Osijeku.....	17
3.2 Razvoj komorne tamburaške glazbe	18
3.3 Tambura u glazbenome narodnom stvaralaštvu.....	20
3.4 Tambura u hrvatskom iseljeništvu	21
4 Dijelovi tambure i način njezina ugađanja.....	25
4.1 Tamburaški sustavi	26
4.2 Modernizirana tambura.....	29
5 Osnove sviranja na tamburama	30
5.1 Postava desne ruke	35
5.2 Postava lijeve ruke	37
5.3 Rad s početnicima	38
6 Tambura u hrvatskom školstvu	39
6.1 Osnivanje tamburaškog orkestra u osnovnoj školi.....	42
6.2 Podjela tamburaškog orkestra u osnovnoj školi.....	44
6.3 Pripreme voditelja za prvu probu.....	45
6.4 Nastava tambure u osnovnoj glazbenoj školi.....	47
6.5 Nastavni plan i program tambure za osnovnu glazbenu školu.....	49
7 Zaključak.....	57
8 Prilozi i dodaci	59
8.1 Notni prilog partiture narodne pjesme <i>Blijedi mjesec</i> za dječji tamburaški orkestar	59

Literatura.....	68
Kratka biografska bilješka	71
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	72

Sažetak

Tambura je hrvatsko tradicijsko narodno trzalačko žičano glazbalo, koja je prošla dug i bogat razvojni put, ali je oduvijek bila i ostala naše najpopularnije narodno glazbalo s ishodištem u narodnoj glazbi. Potječući od stare tambure samice, tambura se i još danas razvija, pretvarajući tamburašku glazbu i njene mogućnosti u jedinstvenu umjetničku i glazbenu granu današnjice. Značajnu ulogu tamburi daje Pajo kolarić, koji je utemeljio orkestralno tamburaško muziciranje te dao umjetnički značaj narodnom instrumentu. Dajući tamburi umjetnički polet, osnivaju se brojna tamburaška udruženja i objavljuje prva tamburaška literatura, te na taj način tambura povezuje iseljenike u tuđini sa zavičajnim tлом. Popularnost tambure u školama sve više raste. Učenici rado sviraju u školskim tamburaškim orkestrima jer se vrlo brzo i relativno jednostavno postiže višeglasno složno muziciranje te se od mladih dana razvija ljubav prema glazbi.

Suvremena tamburaška pedagogija usmjerena je na odabir obrazovno-odgojnih sadržaja kojima će se osim intelektualnih sposobnosti razvijati emotivne, moralne, estetske i radno-tehničke komponente učenika te osjećaj pripadnosti društvenoj zajednici. Upravo tako, djeca, pohađajući takav izborni predmet razvijaju glazbeni odgoj koji zauzima istaknuto mjesto u odgojno-obrazovnom procesu. Ponajviše je tu važan voditelj koji uči, savjetuje, usmjerava i oblikuje mlade svirače. Stoga je potrebno tamburu i tamburašku glazbu i dalje čuvati i njegovati, kako bi naša tradicija i dalje živjela i bila prepoznata u svijetu.

KLJUČNE RIJEČI: *tambura, tamburaška glazba, škola, djeca*

Summary

Tambura is a traditional Croatian folk plucked stringed instrument, which has a long and rich development path, but it has always been and remains our most popular folk instrument originating in folk music. Derived from the old tambura samica, and during the nowadays development, tambura pushes its possibilities in the unique artistic and musical branch of the modern world. Pajo Kolarić, who founded the orchestral tamburitza music making, gave tambura the importance of artistic folk instrument. Through the artistic verve of tambura are established numerous tamburitza associations and published the very first tamburitza literature, which connected immigrants in a foreign land with native soil. Tambura popularity in schools is growing. Students love to play in school tamburitza orchestras because they can quickly and relatively easily achieve greatness in playing music from an early age which is expressed through love which they create by playing tambura.

Contemporary tamburitza pedagogy is focused on the selection of educational content in addition to intellectual skills to develop emotional, moral, aesthetic and labor and technical components. Through this pedagogy students feel a sense of belonging to the community. Kids, who are attending such an elective course can develop music education, which occupies a prominent place in the educational process. Above all there is an important teacher who teaches, advises, directs and shapes young tambura players. Therefore we need to cherish the tambura and tambura music, in order to our traditions continue to live and be recognized in the world.

KEYWORDS: *tambura, tamburitza music, school, kids*

1 Uvod

Iz godine u godinu povećava se zanimanje za sviranje tambura u osnovnim i srednjim školama te glazbenim i folklornim društvima. Sviranje u tamburaškim orkestrima i tamburaškim sastavima posljednjih godina doživljava pravi preporod. Povećava se broj orkestara, sastava i svirača. Tambura je postigla visoke izvođačke dosege koji joj omogućuju izvođenje folklorne, ali i zahtjevne umjetničke glazbe.

Kao plod višegodišnjih inicijativa i napora tambura je u Hrvatskoj postala glazbalo koje se uči kao glavni predmet u osnovnoj glazbenoj školi. Tambura je jedino hrvatsko narodno glazbalo koje je napredovalo do izvođenja umjetničke glazbe. Od druge polovice 19. stoljeća do danas nastao je velik broj skladbi za tamburaške orkestre u djelima mnogih hrvatskih skladatelja. U proteklih stotinjak godina sviranje u tamburaškom orkestru postalo je dijelom šire kulturne stvarnosti i duboko se usadilo u dušu hrvatskog naroda kako u domovini, tako i među našim iseljenicima u svijetu. Potrebe za sustavnim učenjem tambure narasle su zbog nedostatka stručnih kadrova za vođenje tamburaških orkestara. Nakon završenog četvrtog razreda osnovne škole, učenik će steći tehniku sviranja na svim tamburaškim instrumentima, a ponajviše na braču ili bisernici pred koje skladatelji u svojim skladbama postavljaju pri izvođenju najveće zahtjeve.

Činjenice govore da se tambura spominje i svira u još nekim zemljama, npr. u Grčkoj, Albaniji, Makedoniji, na Kosovu i Metohiji, u Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, tatarskim krajevima i dr., no samo je u Hrvata ona postala i ostala sastavni dio cjelokupne glazbene narodne kulture, s posebnim mjestom i posebnim statusom. Iako svi žičani trzalački instrumenti u navedenim zemljama potječu od perzijskoga glazbala dugog vrata i kruškolikog tijela iz vremena prije 4000. godina, kasnije se razvijaju u različitim oblicima i pod različitim nazivima. Također je važno spomenuti da je Pajo Kolarić svojim reformatorskim činom prije svih pretvorio tamburu kao narodno solističko glazbalo u orkestralno glazbalo čiji putovi vode umjetničkim postignućima. U današnjem svijetu tambure još uvijek postoje mnoga neodgovorena pitanja; je li tambura samo i isključivo narodno glazbalo, kako je još više afirmirati na području umjetničke glazbe, i, konačno, kako našu tamburu i tamburašku glazbu predstaviti svjetskoj javnosti. To su samo neka pitanja na koja treba odgovoriti radi još veće i šire popularizacije tambure.

Tamburaški orkestri u našim osnovnim školama i kulturno-umjetničkim društvima osim folklornih obrada, orkestralnih pratnji za soliste, grupe pjevača i pjevačke zborove, sviraju i koncertnu glazbu pisanu za tamburaški orkestar. Za ovu djelatnost potrebno je temeljitije glazbeno opismenjavanje i upoznavanje tehnike sviranja prema zahtjevima orkestralnih partitura, što započinjem školovanjem djece u izbornom predmetu Tamburaški orkestar pod vodstvom kompetentnog voditelja. Tambure u Hrvata su nezaobilazan čimbenik, kako u dosadašnjem razvoju hrvatske glazbene kulture, tako i u budućem slijedu događaja kulturnih zbivanja u nas.

2 Povijest tambure

Tambura je žičani muzički instrument, sličan vrsti narodnih instrumenata drugih naroda. Postoje različita tumačenja o porijeklu riječi "tambura". Jedno je da naziv potječe od perzijske reči "Tn" (žica). Drugo tumačenje su riječi koje nalazimo kasnije - "denbar" (perzijski) i "tambur" (arapski). U našim južnim krajevima taj se instrument nekad zvao pandora, pandzora ili pažora. Osim ovih naziva, nalazimo još nazive kao što su: baglama, bodluk, ćitelija, šargija, saz, čunar, čingr, čingrija, čanguri, bazuk, karaduzen, sedefli tambura, samica, dangubica, bisernica, cika, cikuša, čandrkalica, bugarija, dvotelnik, trotelnik, tikvara. Postoje i nazivi koji potječu iz latinskog jezika: prim, tercprim, basprim, tercbasprim, kontra, bas, koji označavaju ulogu instrumenata u orkestralnom sastavu, a takvih naziva ima i u našoj riznici naziva za instrument.

Tambura se kao instrumentalno glazbalo na balkanskim prostorima prvi put spominje od strane Turaka, koji su je donijeli u vrijeme svojih osvajanja u 14. i 15. st. Od tih starih vremena poznato je da je tambura narodno žičano glazbalo. Glazbalo slično tamburi poznato je već u staroj kulturi Mezopotamije u 3. st., a o pretecama tambure govore čak i spomenici sačuvani u Egiptu. Riječ je o slikama na kojima se jasno raspoznaju kratkovrate i dugovrate lutnje iz kojih se jedino ne može raspoznati jesu li te lutnje već tada imale prečnice.¹ Lutnje sličnih svojstava i oblika se kasnije javljaju i u Grka i Rimljana.

Dugovrata lutnja potječe iz Turske, a na Balkan su je Turci donijeli kao tamburu, u Ukrajinu je stigla kao bandura, u Rusiju kao balalajka i domra, a u nekim je tatarskim krajevima zovu i tambura. Kratkovratu lutnju Arapi su donijeli u Španjolsku i u južnu Italiju. Od nje se u Španjolskoj razvila gitara, a u Italiji mandolina. Tambura se najviše udomačila u Makedoniji, na Kosovu i Metohiji te, naročito, u Bosni i Hercegovini, iako se tambura može pronaći i u nekim dijelovima Bugarske te u Albaniji i Grčkoj. Najveću popularizaciju tambura stječe upravo na Balkanu. Iz Bosne je seobom Šokaca i Bunjevaca tambura prenesena u Slavoniju i Bačku, gdje je i postala glazbenim idiomom tih krajeva. Nadalje, postupno se širi po

---

¹ Prečnice su polja na tamburi od čelične žice, koje označuju mjesto gdje se pritiskom prsta dobiva određen ton. Na pučkim tamburama prečnice su poredane po netemperiranoj ugodbi, a na novijima prema temperiranoj, obično kromatskoj, rjeđe dijatonskoj (u ovom slučaju prečnice ne idu preko cijele širine vrata, nego do polovice širine s donje strane za cijele stupnjeve, a s gornje za polstupnjeve).

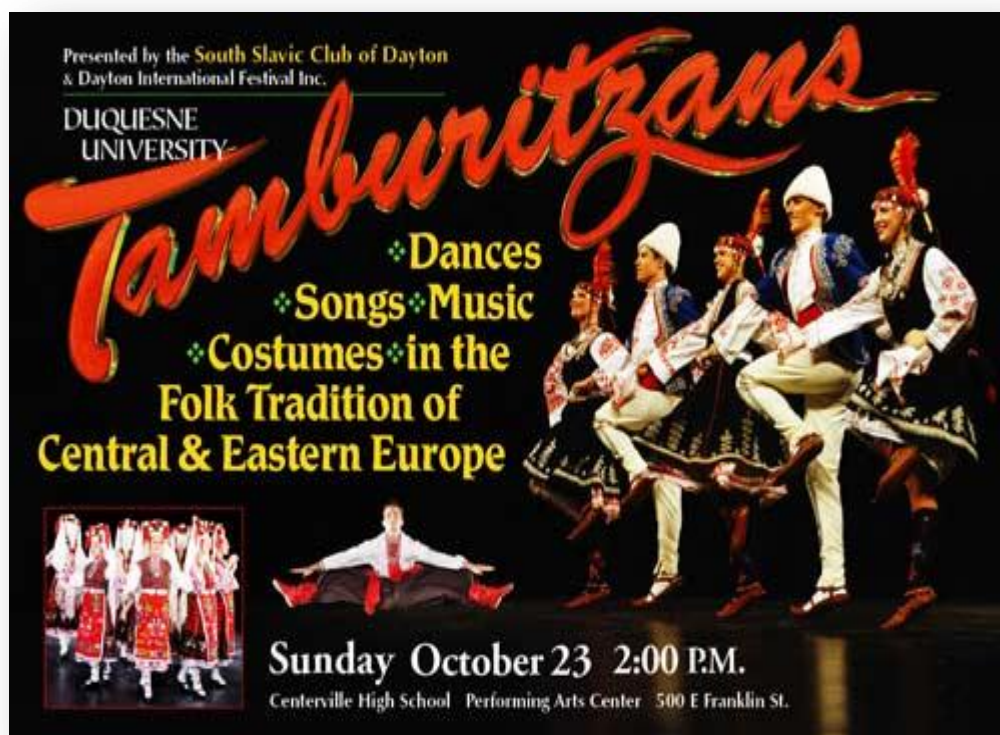
Dalmaciji i ostalim dijelovima Hrvatske. Čitajući stare zapise, tambura se na hrvatskom području spominje već 592. godine, kad je car Mauricije na vojni u Trakiji uhvatio tri Hrvata pa se, ne našavši u njih oružja, već tambure (kitarače), prilično začudio (Ferdo Šišić, 1925). Najstarija sačuvana pisana bilješka o tamburi u Bosni potječe iz 1551. godine. To se glazbalo spominje u putopisu N. Nicolaja, pratioca francuskoga konzula u Turskoj, a najstarija sačuvana tambura potječe iz sredine 19. st. (1847. godina). Tambura je bila vlasništvo Paje Kolarića iz Osijeka, koji je ujedno i osnivač prvog amaterskog tamburaškog orkestra (slika 1). Po njemu se danas i naziva festival tamburaških orkestara koji se svake godine održava u Osijeku.

Slika 1. *Tambura Paje Kolarića iz 1847. godine*

Prvi tamburaški sastavi počinju se osnivati u prvoj polovici 19. st. u Bačkoj. Njihova je svirka očigledno utjecala na Vatroslava Lisinskog pri skladanju solo-pjesme *Tamburaška* 1846. godine. Sljedeće godine Pajo Kolarić osniva prvo tamburaško društvo u Osijeku, središtu tadašnje hrvatske provincije Slavonije, i time je utemeljio orkestralno tamburaško muziciranje. U to vrijeme, tambura se počinje i znanstveno istraživati pod vodstvom Franje Kuhača, koji je potaknut Kolarićevim utjecajem. Također se javljaju i nastaju prve skladbe koje se pjevaju uz pratnju tambure. Godine 1877. objavljena je studija F. Kuhača *Opis i povijest narodnih glazbala Južnih Slavena* (Franjo Kuhač, 1877). U Zagrebu se 1882. godine, također pod Kolarićevim utjecajem osniva „Hrvatska lira“, prvi tamburaški zbor s dirigentom, sastavljen uglavnom od studenata koje vodi Mijo Majer. Po primjeru Hrvatske, tamburaška društva i orkestri počinju rasti i osnivati se i na drugim kontinentima s našim iseljenicima. Osnivaju se brojna tamburaška udruženja i objavljuje prva tamburaška literatura, pošto je tambura oduvijek bila čvrsta spona koja je povezivala iseljenike u tuđini sa zavičajnim tлом. „Slavonska lira“,

„Tamburica“, „Tamburaš“, neki su od časopisa koji nastaju prije Prvoga svjetskog rata, a dokaz da je tambura bila i jest zastupljena po cijelom svijetu jest časopis „Tamburitz News“ (slika2), kojeg hrvatski iseljenici osnivaju 1937. godine u Americi. Iste je godine u Osijeku osnovan Hrvatski tamburaški savez, a pokušavaju se osnovati i tamburaški savezi u SAD i u Australiji. Nakon Drugoga svjetskog rata ponovno jača zanimanje za tamburaštvom te se počinju sve više skladati originalna djela za tamburu. Nakon što je Ivan Sladaček priredio prvi tamburaški koncert u Zagrebu, počinje i nastavlja tradicija održavanja koncerata tamburaške glazbe. U Pittsburgu 1960. godine najbolji američki tamburaški orkestar „Duquesne University Tamburitzans“ osniva „Tamburitz Philharmonic Orchestra“, ansambl od 75 tamburaša (slika 3). Od kraja prošlog stoljeća do danas tambura je u američkoj javnosti smatrana glavnim simbolom hrvatske kulturne baštine.

Slika2. *Tamburiza news*

Težnja za tamburaškom glazbom postaje sve prisutnija te to rezultira i Prvom tamburaškom konferencijom održanom u Novom Sadu 1958. godine. Počinju se stvarati i očitovati oblici jedinstvenoga tamburaškog muziciranja, koji je prepoznat te se od 1961. Svake druge godine priređuje u Osijeku. U školama se u sklopu

predmeta glazbene kulture sve više proučava i tambura. U Osijeku, Varaždinu, Križevcima, Samoboru i nekim drugim gradovima tambura se kao predmet uvodi u glazbene škole. Kako bi se tambura administrativno izjednačila s ostalim glazbalima, uvodi se kao nastavni predmet u plan i program osnovne glazbene škole. Tambura također postaje sve prisutnija u pučkim crkvenim pjesmama koje se izvode uz tambure, a skladaju se i opsežnija liturgijska djela sastavljena od izvornih, duhovnih i svjetovnih napjeva koji se pjevaju uz tamburaški orkestar. Osim crkvenog zbora, osnivaju se i crkvenih orkestri koji se sastoje od mladih svirača tambura te se sve češće u crkvama za vrijeme blagdana održavaju i koncerti tamburaške glazbe. Kako i u crkvi, tambura je sve prisutnija i na kazališnoj sceni. U nekim kazališnim predstavama glumačke družine „Histrioni“ tambura ima važno mjesto.

Slika 3. *Tamburitza Philharmonic Orchestra*

U novije su vrijeme za tambure počeli skladati autori koji svojim stvaralačkim shvaćanjem ne pripadaju tamburaškom krugu, ali su originalnim djelima proširili dotadašnje skladateljske granice. Istaknuta ličnost u svijetu tamburaške glazbe je Julije Njikoš, neumorni prikupljač narodnih pjesama, autor mnogih rapsodija, kantata, karišika i koncertnih kola. Kako je zanimanje za sviranjem na tamburi tijekom godina poraslo, nastala su još neka djela koja su doprinijela bržem upoznavanju toga glazbala. U današnje vrijeme, ponovno je

probuđeno zanimanje za tamburu, pa su nastali mnogi kvalitetni tamburaški sastavi koji dominiraju hrvatskom glazbenom scenom. Tamburaška glazba je dokazala da se može ravnopravno nositi s ostalim glazbenim smjerovima, dapače, pjesme izvođene uz tamburu svrstavaju se među najslušanije.

2.1 Tambura samica – preteća današnje tambure

Tambura samica jedno je od najstarijih trzalačkih glazbala. U naše su je krajeve donijeli Turci u doba svojih osvajanja. Nomadi su je proširili po mnogim krajevima, a najviše se zadržala u predjelima Slavonije i Baranje. Tijekom prošloga i početkom ovoga stoljeća, na samici se najviše sviralo uz stoku. Čobani su njome kratili vrijeme, svirala se na čijalu i sijelu, po prelima i komušalištima, na završetku poljskih radova, a najčešće u sumrak, kad se mladež skupljala na sokaku pa uz samicu pjevala i plesala. Prije Paje Kolarića i razvoja tambure i tamburaške glazbe samica je bila čest pratilac lirske narodne pjesme i plesa. Tambura Paje Kolarića najstarija je sačuvana tambura. Ona svojim malim tijelom, dugim vratom i drvenim čivijama najviše nalikuje na današnju samicu.

Samica se, kao i sve ostale tambure, sastoji od tri osnovna dijela: glave, vrata i tijela (trupa). Na glavi su rupe za čivije na koje se natežu žice. Čivije su izrađene od drukčije vrste drveta radi lakšeg ugađanja. Između rupa za čivije obično se nalazi i poprečna rupa za vrpču s resama. Osim originalnih glava, neki graditelji izrađuju i pužolike glave s metalnim mehanizmom za namotavanje žica. Takva je izrada jednostavnija za ugađanje glazbala, ali nije originalna. Vrat samice je tanak i dug. Na gornjem njegovu dijelu postavljene su kote, i to na načelu dijatonske ljestvice, sa 11-12 prečnica zabijenih sa strane vrata. Za prečnice se nekad rabio „nežgani drot“, a danas se stavljaju čelične žice. Ta neobična dijatonska postava prečnica vjerojatno datira još od prvih svirača na samicama, koji su prečnice stavljali po sluhu. Izdubljeno tijelo samice najčešće je od lipova, javorova, šljivina, trešnjina, kruškica, brestova ili jasenova drva. Gonja daska-glasnjača obično je izrađena od smrekovine ili jelovine. Graditelji tvrde da je najbolji glas samice napravljen od lipova drva, te glasnjače od „guste“ ili „sitoslojevite“ jelovine. Također je, kažu najbolje da tijelo, vrat i glava samice budu izrađeni od istog komada drveta. Na glasnjači je rupa (luknja ili odušak) koja daje glas.

U glazbenom životu sela u prošlosti važno su mjesto imala narodna glazbala poput dvojnica, gajdi, frula i samica. Svirač na samici svira sam, bez pratnje drugih glazbala, pa se zato i zove samičar. On istodobno i vodi i prati melodiju, koristeći se prvim dvjema žicama za melodijsku liniju, a drugim dvjema žicama za pratnju. Pri sviranju se služi svim prstima lijeve ruke uključivši i palac.

Samica je uobičajeni stari naziv za opisanu vrstu tambure u Slavoniji. U drugim se krajevima ona naziva danguba, dangubica, potpalac, razbibriga, tikvara ili, jednostavno, tamburica. Posebno su zanimljivi nazivi potpalac i tikvara. Pojam potpalac načinjen je prema načinu sviranja pomoću palca. Tikvarom se, pak naziva zato što, pogledamo li bolje njezin uzdužni presjek, samica zaista nalikuje na uzdužno prerezanu tikvu ili krušku. Danguba je srodna tamburi samici. Jednako je oblika i ugodbe žica, samo je danguba malo veća, a boja njezina tona tamnija. Svirači su uglavnom svoje dangubice ugađali prema svom glasu ili prema mijehu. Danas samicu i njoj sličnu vrstu tambura možemo naći uglavnom u Slavoniji, Baranji, sjevernoj Hrvatskoj oko Bjelovara, Lici, Gorskom kotaru i Dalmaciji oko Sinja.

Samica ima vrlo prodoran, karakterističan zvuk i simpatičan oblik (slika 4). Iako samicu danas smatramo glazbenim kuriozitetom, na pojedinim smotrama i festivalima možemo čuti i arhaične zvuke samice. Tako su samicu kao izrazito solističko narodno glazbalo prihvatili brojni tamburaški orkestri te je postala sastavni dio suvremene glazbene scene.

Slika 4. *Samica*

3 Povijest i razvoj tamburaške glazbe i tamburaškog orkestra

Stvorivši prvi tamburaški zbor, Kolarić je, zanesen duhom revolucionarnog ilirstva, ostvarivao svoj ideal na glazbenom polju time što je tamburi dao smisao kakav su do tada u nas imala samo glazbala preuzeta od drugih europskih naroda (slika 5). Time je želio dokazati da i mi imamo mogućnosti obogaćivanja svoga glazbenog života. Pajo Kolarić, rođen u Osijeku 17. siječnja 1821. godine, stvorio je od tambure najpoznatije narodno glazbalo (Kuhač, 1893, str. 247). Slavonija postaje središtem tamburaštva, a Osijek kolijevkom hrvatske tambure. Od tog se vremena na tamburi počinje skupno muzicirati, a time počinje orkestralni razvoj tambure i tamburaške glazbe.

Slika 5. Pajo Kolarić, skladatelj i utemeljitelj skupnog muziciranja na tamburi

Tamburaški orkestar je skupina tamburaša koji zajedno sviraju na tamburama različitih veličina i oblika (Leopold, 1995). Uobičajeno je da svirači za vrijeme izvođenja glazbe sjede, a pred sobom imaju stalke s notama. Tamburaškim orkestrom ravna ravnatelj orkestra, orkestar svira po notama, bez improvizacije. Ako je orkestar sastavljen od većeg broja glazbenika, na pojedinim dionicama svira više muzičara. Najmanji orkestri imaju barem dvanaest tamburaša, iako bi se takve tamburaške skupine zbog broja svirača i načina grupiranja dionica zapravo trebale zvati

komornim tamburaškim ansamblima. U početnom razvoju orkestralne glazbe, orkestar je bio nasumce sastavljen. Tako su i prvi tamburaški orkestri nastali uglavnom zbog potrebe ljudi da zajedno sviraju, a orkestar je bio sastavljen od svirača koji su bili na raspolaganju. Današnji tamburaški orkestri imaju određen broj dionica, a da bi orkestar što kvalitetnije i ujednačenije zvučao, poželjno je da ima ove dionice:

- **školski (mali) tamburaški orkestar** (slika 6):

bisernica prva	2 svirača
bisernica druga	2 svirača
(bisernica treća)	2 svirača
brač prvi	3 svirača
brač drugi	3 svirača
čelović ili e-brač	3 svirača
čelo (čelo-berde)	3 svirača
bugarija	3 svirača
berde	2 svirača

Slika 6. Školski (mali) tamburaški orkestar

- **veliki tamburaški orkestar** (slika 7):

bisernica prva	3 svirača
bisernica druga	3 svirača
bisernica treća	3 svirača
brač prvi	4 svirača
brač drugi	4 svirača
brač treći (e-brač)	4 svirača
(čelović)	4 svirača
čelo	2 svirača
čelo-berde	2 svirača
bugarija prva	2 svirača
bugarija druga	2 svirača
berde	4 (3) svirača

Slika 7. *Veliki tamburaški orkestar*

Svaki svirač ima stalno mjesto u orkestru. U malome (školskom) orkestru svirači mogu sjediti u dva reda, a u velikom su orkestru dionice obično razmještene u tri reda. Ako je partitura složenija dionice se mogu podijeliti na divize (npr. čelović prvi, drugi; e-brač prvi, drugi; čelo prvi, drugi; berde prve, druge itd.). uspoređujući

tamburaški orkestar s ostalim orkestrima, zamjetno je zajedničko temeljno obilježje svih. Naime, i u tamburaškom orkestru, kao i ostalim orkestrima, osnovnu tonsku sliku čini zborna postava dionica odnosno kvartet: brač prvi, brač drugi, čelović (ili e-brač) i čelo. Svaku dionicu jednakom tehnikom, dinamikom, artikulacijom, agogikom i dr., izvode dva ili više svirača isključujući svaku improvizaciju ili individualizaciju interpretacije. od svih hrvatskih narodnih glazbala tambura se jedina od solističkoga glazbala razvila u orkestralno.

3.1 Festival tamburaške glazbe u Osijeku

U dvadesetom stoljeću orkestralno je muziciranje na tamburama sve zasupljenije, a njegov razvojni vrhunac obilježen je utemeljenjem Festivala tamburaške glazbe u Osijeku 1961. godine. Osječki je festival već od osnutka imao jasna određenja: izvođenje i promicanje vrijednih djela tamburaške glazbe, ostvarivanje novih oblika rada u tamburaškoj glazbi, jačanje i poticanje stvaralaštva na području tamburaške glazbe, okupljanje skladatelja, glazbenih pedagoga, kulturnih i društvenih djelatnika radi razmjene stručnih mišljenja o tamburaškoj problematici te vrednovanje uspješnih glazbenih djela i njegovanje tamburaške tradicije. Tako razrađen program festivala potaknuo je mnoge priznate skladatelje na stvaranje novih tamburaških djela koja su doprinjela razvoju festivala i tamburaške glazbe. Festival tamburaške glazbe u Osijeku pobudio je zanimanje za orkestralnim muziciranjem pa su osnovana brojna tamburaška društva i orkestri diljem cijele Hrvatske i izvan granica Hrvatske. Festival tamburaške glazbe u Osijeku svakako je imao povijesnu zadaću u razvoju tamburaške glazbe. Mnogi orkestri više ne bi postojali ili ne bi bili ni osnovani da nije bilo osječkog festivala. Ni brojne antologijske skladbe ne bi doživjele svoje praižvedbe da nije bilo festivala u Osijeku.

Jedan od osnivača i idejnih pokretača tog festivala je Julije Njikoš, rođen u Osijeku 1924. godine (slika 8). Napisao je brojne prikaze, rasprave i studije o tamburi i tamburaškoj glazbi. Zapisao je više od 3000 narodnih pjesama, skladao brojna orkestralna djela, iz zaborava vratio stare običaje i anegdote te sve to vjerno snimio i retočio u svoje radijske emisije.

Slika 8. *Julije Njikoš – osnivač STD-a „Pajo Kolarić“, Festivala tamburaške glazbe u Osijeku, jedan od najzaslužnijih za umjetnički razvoj tamburaške glazbe*

3.2 Razvoj komorne tamburaške glazbe

Razvoj tamburaške glazbe, od samog početka tamburaškog muziciranja, razvija se u dva smjera: amaterskome i profesionalnome. Veće skupine tamburaša počinju se baviti amaterskim smjerom. To su orkestri čiji su članovi srednjoškolska, studentska ili radnička mladež. Djeluju kao samostalna društva ili kao sekcije KUD-ova, OKUD-a ili nekih drugih udruga. Manji sastavi kreću profesionalnim smjerom. Najčešće izvode narodne pjesme i plesove, razne spletove, koračnice ili transkripcije popularnih hrvatskih ili stranih skladbi. Takva manja skupina naziva se tamburaški sastav. U sastavu su dvije bisernice (prvi i drugi prim), dva braća (prvi i drugi bas-prim), čelović (e-brač), čelo, bugarija (kontra) i berde (tamburaški bas). Puni tamburaški sastav ima sve te dionice, a na svakoj od njih svira po jedan svirač. No moguće su i ostale inačice u sastavu: zajedničko sviranje na tamburama može se izvoditi u tercetu, kvartetu, kvintetu ili sekstetu, ali i u većim sastavima. Svirači u tamburaškim sastavima tijekom izvedbe stoje. Uobičajeno je svirati bez nota, a izvedbom ravna primaš. Za razliku od tamburaškog orkestralnog muziciranja, u tamburaškom sastavu je moguća vrlo slobodna interpretacija i improvizacija kao način izvedbe. Krajem prošlog stoljeća u Drnišu se organiziraju prve tamburaške

skupine, a na prijelazu iz 19. u 20. st. djeluju tamburaški sastavi u Trogiru, na otoku Braču, Korčuli, u Šibeniku, Rogoznici i Novigradu.

Do Prvoga svjetskog rata aktivnim su se sviranjem bavili mnogi sastavi. Sve više mladih pokazuje zanimanje za učenje tambure. Drugi svjetski rat prekinuo je sva kulturno-umjetnička nastojanja, pa je stao i razvoj tamburaške glazbe. Velik broj tamburaških sastava prestaje raditi i nikad se više ne pojavljuje. Tek nakon burnih ratnih godina uz tamburaške orkestre ponovno se osnivaju i tamburaški sastavi, koji postaju sve popularniji te raste zanimanje za estradnim muziciranjem. Početkom Domovinskog rata u Hrvatskoj se povećalo zanimanje za hrvatskim narodnim i domoljubnim pjesmama, a time i za tamburom. Zanos prema tamburi i tamburaškoj glazbi ponovno razbuktava obnovljeni glazbeni festival Zlatne žice Slavonije u Požegi. Taj festival, utemeljen 1969. godine kao Muzički festival Slavonije, obnovljen je 1990. godine i otada se na njemu izvode isključivo nove pjesme uz pratnju tamburaških sastava i tamburaškog orkestra HRT-a. Na požeškom se se festivalu afirmirali mnogi sastavi i pjevači stekavši veliku popularnost. Već sam spomenuo kako je neprocjenjivu važnost za razvoj orkestralne tamburaške glazbe imao osječki festival. Jednako tako za popularizaciju komorne tamburaške glazbe zaslužni su neki festivali na kojima se prvi put izvode nove tamburaške skladbe. Tako je u Brodu 1993. godine održan prvi festival domoljubne tamburaške pjesme, na kojemu su nastupili brojni poznati pjevači i tamburaški sastavi. Osim promicanja novih domoljubnih pjesama, taj će festival ubuduće oživljavati originalne stare pjesme, suvremeno ih preoblikujući za uho i srce. Drugi veliki tamburaški festival jest festival Pjesme Podravine i Podravlja koji je nastao u Pitomači 1994. godine. Uz raznoliku lepezu obilježja pitomački festival imao dobre izgleda da uspješno nastavi promidžbu tamburaške suvremene pjesme. Uz spomenute festivale, najpoznatiji regionalni festival sjevernog dijela Hrvatske je Festival kajkavske popevke u Krapini, utemeljen 1966. godine. Na tom su festivalu stasali i nastupili svi poznatiji vokalni solisti i komorni tamburaški sastavi hrvatske zabavne i narodne glazbe.

3.3 Tambura u glazbenome narodnom stvaralaštvu

Hrvatska se narodna glazba odlikuje velikim razlikama na pojedinim svojim područjima, što upućuje na usku povezanost te glazbe s određenom etnografskom zonom, glazbeno-folklornim područjem i različitim slojevima folklorne građe na određenim područjima. Istraživanja suvremene etnomuzikologije pokazuju da se u manjim sredinama, radi čvršće međusobne povezanosti stanovništva, intenzivnije njeguje glazbeni folklor i tamburaška glazba. No to ne znači da je narodna glazba vezana samo za mala mjesta. Također je važno uočiti da se pojmovi *narodna* ili *folklorna glazba* nikako ne smiju poistovjetiti s nacionalnom glazbom. U većini slučajeva narodna je glazba vezana za veće ili manje regije, a djela nacionalne glazbe mogu istodobno obuhvaćati obilježja nekoliko različitih glazbeno-folklornih područja kao, primjerice, Cossetove *Ladarke* ili Gotovčeva opera *Ero s onoga svijeta*.

Tambura je prošla dug i bogat razvojni put, ali je oduvijek bila i ostala naše najpopularnije narodno glazbalo s ishodištem u narodnoj glazbi. Prve pjesme koje su nastale u narodnovaroškom duhu i čiji su autori poznati izvođene su u pratnji tamburaša. Tambura je kao narodno glazbalo idealno poslužila kao zvučna kulisa poznatim tamburaškim skladbama. Slavonska kola i poskočice nezamislivi su bez tamburaša i njihovih tambura. Također je i velik broj novih pjesama i plesova skladanih u narodnom duhu nastao uz tamburu ili za nju, tako da su zvuci naše tambure oduvijek bili na samom izvoru narodne umjetnosti. Izravna povezanost tambure s narodnim glazbenim stvaralaštvom danas se najviše očituje u Kulturno-umjetničkim društvima. Gotovo nema folklornog ansambla bez tamburaša. Tamburaški sastavi mogu idealno poslužiti kao pratnja pjesmi i plesu naših folkloriša. U većini regija Lijepe naše tambura je najistaknutiji glazbeni idiom. Slavonija, Baranja, Podravina, Zagorje, Posavina, Međimurje i ostali krajevi sjevernog dijela Hrvatske odavno su tamburu prihvatili kao glavnu osobitost svojeg folkloriša. U većim kulturnim središtima tambura se kao orkestralno glazbalo odvojila od folklornog izraza kakav prevladava na selu, ali je time pridonijela razvoju cjelokupnoga glazbenog života. Bez obzira na sve okolnosti, tambura ima širok prostor djelovanja u našem glazbenom narodnom stvaralaštvu.

Ima li smisla u narodnoj glazbi i dalje stvarati ondje gdje je narod, uvjetno rečeno, prestao? To je pitanje koje sebi često postavljaju suvremeni stvaratelji novih

pjesama u narodnom duhu. Razmišljamo li o tome kako narod nikad nije prestao glazbeno stvarati jer su narodne melodije u prošlosti uvijek stvarali pojedinci, a narod ih je privlačio i konačno oblikovao, onda i danas stvaraju pojedinci, tj. skladatelji. No nažalost, mnogi se suvremeni autori ne prilagođuju narodnom shvaćanju već se povode za javnim mišljenjem koje često ima malo veze s narodnim glazbenim mentalitetom. Pajo Kolarić je već odavno pokazao pravi put, stvorivši mnoštvo pjesama u narodnom stilu i prema zapisima Franje Kuhača. Naravno, stvaranje novih pjesama u narodnom duhu ne bi smjelo prestati jer bi udaljavanje od narodne glazbe značilo i negaciju narodne baštine, a time i negaciju vlastite kulture. Dapače, narodno se glazbeno stvaranje može i mora nastaviti oponašanjem narodnog stvaralaštva i skladanjem u narodnom obličju. Naime, ako ima smisla u zabavnoj glazbi oponašati strane uzore, još više opravdanja ima oponašanje uzora vlastitog naroda pri stvaranju novih pjesama, poskočica i kola. Takav stav pridonosi stvaranju pozitivnog odnosa prema narodnoj glazbenoj kulturi, a to je i jedan od osnovnih razloga opstanka tambure, uz koju je nastalo najviše novih narodnih pjesama i koja je danas istoznačnica našega glazbenog narodnog stvaralaštva.

3.4 Tambura u hrvatskom iseljeništvu

Tambura je oduvijek bila neodvojiva i vjerna pratilja naših ljudi u tuđini. Hrvatski iseljenici u Americi, Kanadi, Australiji, Novom Zelandu i drugdje uvijek su uz sebe imali simbol hrvatske kulturne baštine – dragu nam tamburu.

Već potkraj prošlog stoljeća u Americi su se počeli osnivati prvi tamburaški zborovi i društva. Svirkom i pjevanjem naši su tamburaši ubrzo privukli pozornost američke glazbene javnosti, a nedugo zatim počinju i prvi nastupi. Hrvatski tamburaški orkestar već je 1900. godine s velikim uspjehom nastupio u Carnegie Hallu u New Yorku, a iste je godine tamburaški ansambl „Živila Hrvatska“ pozvan u Bijelu kuću, gdje je svirao predsjedniku Rooseveltu. Nakon toga razvoj tamburaštva u SAD bilježi krupne korake. Osnivaju se brojni tamburaški orkestri koji snimaju gramofonske ploče i kasete, a na mnogim se američkim radiopostajama često čuju zvuci tambura. Hrvatska bratska zajednica sa sjedištem u Pittsburghu putem svojih odsjeka rasutih po cijeloj Americi daje veliku materijalnu i moralnu potporu tamburaškim društvima. Tijekom nekoliko desetljeća na američkom je tlu

tamburašku svirku prenosilo nekoliko stotina tamburaških orkestara i više od pet tisuća tamburaša. Osnovane su hrvatske zajednice gdje djeca od nižih pa dovećih uzrasta mogu stjecati tamburaško znanje i učiti svirati tambure. Naime, na američkim sveučilištima već bila tradicija da se uz nastavni i znanstveni rad uvodi i neka društvena djelatnost

U hrvatskim naseobinama, uz svesrdnu pomoć HBZ-a i njezinih glavnih odbornika na tlu Amerike započinje masovni tamburaški pokret koji poprima veće razmjere negoli u samoj Hrvatskoj. Organizira se i Podmladak Zajednice, čiji članovi sviraju u desecima tamburaških zborova. Svi su oni imali zajednički naziv „Junior Tamburitzans“, a u nekim je ansamblima sviralo i po 80 svirača. Shvativši golemu važnost tamburaškog pokreta za očuvanje hrvatske kulturne baštine u SAD, Bernard Luketich i Milan Vraneš 1966. godine na poticaj Ujedinjenih odsjeka zapadne Pennsylvanije osnivaju jedinstvenu ustanovu koja se brine o radu i suradnji tamburaških društava te održavanju zajedničkih festivala i natjecanja. Tako se uskoro osniva Omladinska kulturna federacija Hrvatske bratske zajednice, koja okuplja tamburaške i pjevačke zborove te sustavno promiče hrvatsku kulturnu baštinu.

Omladinska kulturna federacija danas okuplja 44 tamburaška orkestra i sastava iz Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. U federaciji HBZ-a djeluje odbor sastavljen od predstavnika različitih ansambala, a sastaje se nekoliko puta godišnje. Na sjednicama odbora rješavaju se sva bitna pitanja vezana uz tamburašku problematiku: od nabave instrumenata, nošnji i notnog materijala do određivanja kalendara godišnjih nastupa i gostovanja. Mladi se tamburaši nakon dvadeset i prve godine, kad prestaju biti redovni članovi svojih društava, mogu i dalje baviti tamburaškom glazbom u slobodno vrijeme u organizaciji OKF-a. U tom je smislu na poticaj predsjednika Zajednice Bernarda Luketicha 1987. godine pokrenuta ideja o osnivanju tamburaške federacije za odrasle. Na taj su način i stariji tamburaši dobili priliku da i dalje budu aktivni i razvijaju svoje sviračko umijeće. Upoznavanju brojnog slušateljstva s velikim bogatstvom kulturne baštine našeg naroda velik su doprinos dali radiosatovi na hrvatskome širom Amerike i Kanade. Za popularizaciju tambure i hrvatske pjesme zaslužan je i godišnji festival radiosatova, prvi put održan 1981. godine na valovima radioprograma Pittsburgha.

Bitne odrednice djelovanja i uspješan organizacijski rad Hrvatske bratske zajednice pozitivno se odrazio i na kanadskom tlu. U Kanadi je velik broj hrvatskih folklornih ansambala i manji broj tamburaških skupina podijeljen na istočni

(Toronto) i zapadni (Vancouver) organizacijski krug. Kultura sviranja na tamburi na mnogo je nižoj razini od američke. Izvode se uglavnom jednostavne partiture. Čak i u vrlo brojnom orkestru kakav je npr. „Hrvatski narodni dom“ iz Hamiltona svira se najčešće dvoglasno. Redovni godišnji folklorni festivali dobra su tribina za praćenje rada društava, ali i za postavljanje novih koreografija, kojih je, nažalost, vrlo malo. Za pohvalu je suradnja s društvima u domovini. Velike zasluge za plodnu suradnju pripadaju Hrvatskoj matici iseljenika, koja često, ovisno o svojim mogućnostima, organizira dolazak društava i pojedinaca na Smotru folkloru u Zagreb i druga edukacijska gostovanja. Za većinu ansambala može se reći da su dobro organizirana. Manji broj kvalitetnih tamburaša poluprofesionalno surađuje u više društava te tako prividno pokriva manjkavosti u sviranju. Bolja suradnja s Maticom i jača povezanost sa stručnjacima u domovini vrlo bi brzo unaprijedila hrvatsko glazbeno stvaralaštvo u Kanadi.

U Australiji se tamburaštvo među našim iseljenicima najkasnije počelo njegovati, pa bi se moglo reći da je tamburaški pokret na najudaljenijem kontinentu gotovo u začetku. Nekoliko ansambala njeguje živu svirku, a većina se društava koristi snimljenom glazbom koja prati ples ili pjevače. Ponekad se u takvim prilikama angažiraju harmonikaši ili svirači na sintesajzerima, koji potpuno odudaraju od stila i jedva zadovoljavaju formu. No zbog velike potražnje takvi su svirači dobro plaćeni.

Tambura je u Gradišću (Austrija) relativna novost. Nakon Prvoga svjetskog rata stvaraju se prve tamburaške skupine, a danas mnoga sela u Gradišću imaju svoje tamburaške sastave i manje orkestre. Svira se u različitim tamburaškim sustavima. U sjevernom Gradišću, oko Železnoga, pretežno se sviraju kvintne tambure. Gradišćanski Hrvati u Hrvatskom Jandrofu (Slovačka) najčešće sviraju na slavonskim tamburama. U srednjemu i južnom Gradišću najrasprostranjenije su kvartne g-tambure. Nerijetko zajedno sviraju e-bisernice i g-bračevi i sl. Bugarije su najčešće ugođene u *d*. U posljednje je vrijeme najpopularniji kvartni g-sustav.

Nemjerljiv doprinos promicanju tamburaške glazbe među iseljenicima dao je Božo Potočnik, stvarajući duhovni most što spaja rodnu hrvatsku grudu s našim sunarodnjacima diljem svijeta. Osobito je vrijedan njegov rad s brojnim tamburašima u Australiji, Kanadi, Americi i Gradišću. Izvrstan poznavatelj tambure, postavio je sebi veliku zadaću: unapređivati elementarnu tehniku, harmonijski obogaćivati postojeći repertoar i stvarati nove glazbene sadržaje za naše iseljenike. Božo je

neiscrpan izvor originalnih tamburaških ideja, bilo u svojim skladbama, bilo u glazbenim obradbama ili vlastitim instrumentalnim interpretacijama. Uvijek je bio i ostao veliki djelatnik tamburaške glazbe.

Već sam spomenuo da je tambura oduvijek bila vjeran pratilac naših ljudi u tuđini. Počevši od kulturno-umjetničke misije što ju je započeo Pajo Kolarić, tambura je ubrzo stigla u Zagreb, a nakon Zagreba umnoge naše gradove i sela. Ubrzo se udomaćila u Sloveniji, a nakon Slovenije pošla je tragom Lisinskoga do Praga i doprla sve do Češke. Kao izrazito drago glazbalo naših iseljenika, stigla je do najudaljenijih krajeva svih kontinenata – od Skandinavije i Južnoafričke Republike do Indokine i Novog Zelanda. Od prvih početaka iseljavanja sve do danas tambura je za naše ljude bila svojevrsna inkarnacija rodne hrvatske grude. Brojni pojedinci, tamburaški sastavi i orkestri, razni ansambli i institucije pridonijeli su još boljem učvršćenju spona što povezuju iseljenike u tuđini sa zavičajnim tлом, domovinskim običajima i stanovništvom. Najveću ulogu u stvaranju te neraskidive veze je imala upravo tambura. Stoga je potrebno tamburu i tamburašku glazbu i dalje čuvati i njegovati, kako bi naša tradicija i dalje živjela i bila prepoznata u svijetu.

4 Dijelovi tambure i način njezina ugađanja

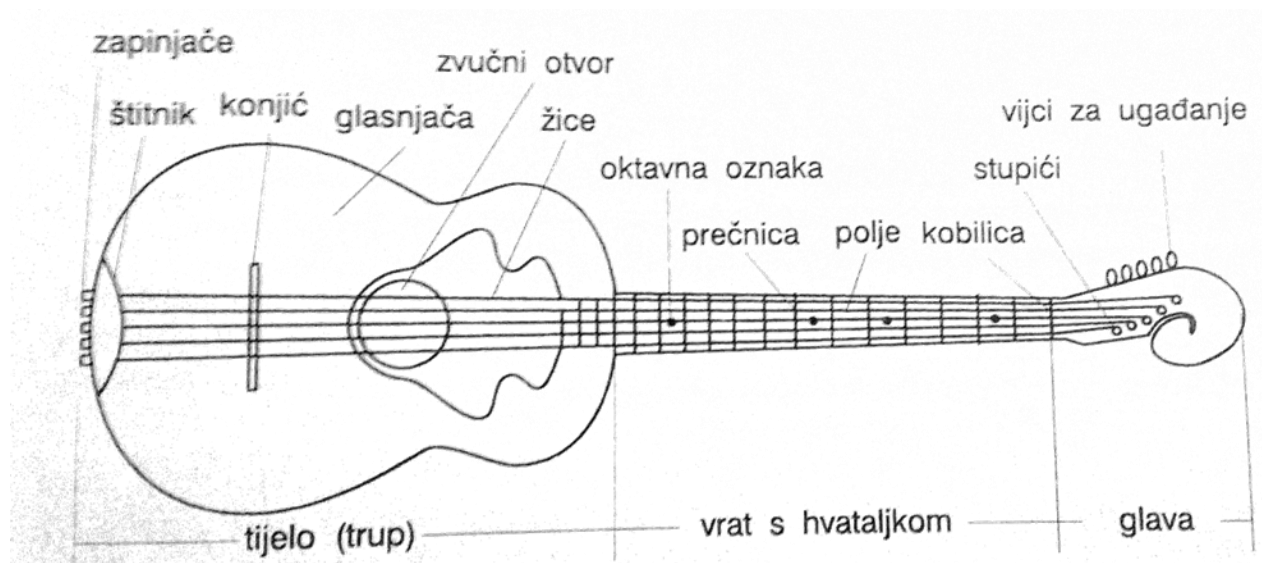
Tambura ima tri osnovna dijela (slika 9): tijelo (korpus), vrat i glavu.

Tijelo ili, kako ga još zovu, kopanjica, kašika, zvekalo, kutljača ili korpus izrađeno je od javorova, orahova, šljivova, klenova, jasenova, polisandrova ili nekog drugog drveta. U novije se vrijeme tambure češće izrađuju od tankih savijenih dasaka, rjeđe se dubu. Na prednjoj strani tijela tambure nalazi se tanka daska od mekana drva (smrekovine, jelovine), a zove se glasnjača. Gornji dio glasnjače zaštićen je slojem tvrdog drva. Na glasnjači su također zvučni otvori – rupice, ili, kako ih narod zove, izlazi glasa. Veće tambure najčešće imaju samo jednu rupu u sredini, tzv. dušu glazbala.

Vrat tambure (ručica, divčik ili držak) po pravilu je dug i tanak. Na gornjem dijelu vrata pričvršćena je hvataljka na koju su poprijeko učvršćene prečnice od čelične žice (krsnice, kote ili kocke).

Glava (čekrk ili čivijište) nalazi se na kraju vrata. U glavu su utaknute čivije (mehanizmi za zatezanje žica). Između glave i vrata postavljen je *konjić* s urezanom udubinom za svaku žicu. Žice idu od čivija preko konjića duž vrata i trupa, na kojemu je također *kobilica* s udubljenjima za žice kao i na konjiću, a zapinju se na kraju trupa za *zapinjače*.

Broj žica na tamburama je različit, od dvije do deset, ali su najčešće tambure s pet ili šest žica. Tambure mogu biti jednoglasne, dvoglasne, troglasne, a danas su najrasprostranjenije četveroglasne. Razmak u tonovima što ih daju prazne žice katkad je sekunda (šargija), ponekad terca (bugarija), no najčešće je to kvarta ili kvinta.

Slika 9. Dijelovi tambure

4.1 Tamburaški sustavi

Uočavajući šire mogućnosti sviranja na tamburi krajem 18. i početkom 19. stoljeća, počinje se razvijati skupno muziciranje (orkestarsko), koje je uticalo na to da je došlo do izrade tambura različitog oblika i veličine (shodno potrebama orkestarskog zvuka). Dodavanjem većeg broja žica i njihovim ustaljenim načinom ugađanja (štimanja), kao i izmjenom oblika pojedinih tambura, ustalila su se uglavnom dva tipa: kvartni i kvintni. U početku se sviralo na dvoglasnim, a kasnije troglasnim i četveroglasnim tamburama.

Dvoglasni kvintni sustav nosi naziv po Milutinu Farkašu "Farkašev sistem". Ovaj sistem se u početku sastojao od prve i druge bisernice (druga se zvala još i kontrašica), tri braća, dvije bugarije i berde. Kasnije im se pridodaje još čelović i čelo. Ovaj dvoglasni kvintni sistem bio je raširen u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Čehoslovačkoj i zapadnim zemljama. U drugoj polovini 19. stoljeća u Bačkoj i Srijemu je postojao dvoglasni kvartni sistem, ali je vrlo brzo prerastao u troglasni. Iako su troglasne kvintne tambure gotovo posve potisnule dvoglasne kvintne tambure, *farkašicama* treba priznati znatan doprinos u povijesnom razvoju tambure i tamburaške glazbe. Te tambure dugoga i uskog vrata imale su osebujan, karakterističan ton, (najsličniji tamburi samici) koji bi i danas bio dobrodošao u nekim partiturama. Mnoga vrijedna djela napisana su baš za taj sustav, a

usavršavanjem i nadgradnjom dvoglasnoga kvintnog sustava nastao je troglasni kvintni sustav, u kojem se i danas ponegdje svira.

Troglasni kvartni sustav se razvio u Bačkoj krajem 19. stoljeća. Sastojao se od prve i druge tambure, treće i četvrte tambure, prvog i drugog brača i basa. Ovakav sastav tambura, s izmjenjenim nazivom instrumenata i dodatnim čelom, bio je uobičajen i u Srijemu. Sve su tambure bile kruškolikog oblika, osim basa, koji je imao oblik sličan kontrabasu, a rjeđe kao gitara, slično berdetu. Troglasni kvintni sustav prvi je uveo Pera Ž. Ilić 1897. godine. On se sastojao iz prve i druge tambure, prvog i drugog brača, čela, kontre i basa. Sve tambure su bile kruškolikog oblika. Ovaj sustav je u Hrvatskoj prvi primjenjivao Alfons Guči, a kasnije ga je malo usavršio. Godine 1930. ovaj sustav postaje vodeći sustav u Hrvatskoj, 1939. biva prihvaćen i od strane Hrvatskog tamburaškog saveza, a od 1945. godine i od članova tamburaškog orkestra Radio Zagreba. Troglasne kvintne tambure su potpuno potisle dvoglasne (Farkaševe), koje su ostale još samo u nekim krajevima Hrvatske. Zbog nježnijeg zvuka i većeg broja dionica troglasne kvintne tambure prikladne su za orkestralno muziciranje. U današnjoj su tamburaškoj praksi troglasne kvintne tambure vrlo rijetke.

Četvoroglasni kvartni sustav se razvio iz troglasnog, početkom 20. stoljeća u Bačkoj i Srijemu i otud mu naziv "Srijemski" sustav. On se sastoji od prvog prima (bisernice) i tercprima (druge bisernice), basprima i basprim terca (brač I i II), E-basprima (E-brača), čela, E-kontre (bugarije) i basa (berde, begeša). U nekim orkestrima postoji još i A-kontra, kao i H-kontra. U novije vrijeme A-kontra je izostavljena iz upotrebe, dok se umjesto H-kontre koristi E-kontra. U Slavoniji je također prihvaćen Srijemski sustav, ali su instrumenti naštimani za ton niže, tako da se dobio takozvani "d-štim" umjesto "e-štima", koji je vodeći u Vojvodini. Četvoroglasni kvartni G-sustav po svojoj je rasprostranjenosti i popularnosti odmah iza četveroglasnoga kvartnog E-sustava. Mnogi školski, omladinski i seniorski tamburaški orkestri već više desetljeća sviraju na G-tamburama, koje su također ugođene u intervalu kvarte, ali s ishodišnim tonom g. Postojala je tendencija da se i troglasni kvintni sustav pretvori u četvoroglasni kvintni sustav, za koji se, sa malo uspjeha, zalagao Josip Rorbaher iz Osijeka. Na Prvoj konferenciji tamburaških stručnjaka koja je održana 1958. godine u Novom Sadu, stvoreni su uvjeti za jedinstvo svih tamburaških sustava. Prihvaćena je jedinstvena partitura pa time i jedinstveni nazivi tambura. U toj jedinstvenoj partituri su zastupljeni: prva i druga

bisernica, prvi i drugi brač, E-brač, čelo, bugarija i bas. Odbačeni su transponirajući instrumenti - bisernica III i čelović.

Koji je tamburaški sustav najbolji? – Na to je pitanje teško ili gotovo nemoguće točno odgovoriti. Činjenice govore da se tamburaši i dalje razilaze kad je riječ o sustavu, obliku tambure, vrsti trzalice, debljini žica i ostalome. No treba odmah reći da ta razjedinjenost istodobno donosi i raznolikost, koja može imati pozitivan učinak. Hrvatski tamburaški savez je 1938. proveo anketu o reformi tambura kojom je pripravljen put za prijelaz s dvoglasnih tambura na troglasne tambure (Tamburaška glazbala, 1956). Tada je utvrđeno da tamburu treba usavršavati uz tri uvjeta:

- da bude sačuvan njezin izvorni oblik
- da se ne promijeni izvorni zvuk tambure
- da glas zvuči izvorno, tj. onako kako je zapisan.

Na temelju tih zaključaka provedena su i neka poboljšanja:

- odbačeno je prečkanje i u svih tambura uvedena kromatika
- standariziran je broj žica (za svaki glas dvije žice, ukupno šest)
- uveden je osnovni ton za udešavanje.

No takve deklaracije i dogovori samo su djelomično imali rezultata. Tambure su se i dalje ugađale na najrazličitije načine. Sve su više prevladavali gitarasti oblici tambura, a time se mijenjala i boja zvuka. Izvorni kruškoliki oblik tambure samice, ili oblik tambure na kakvoj je svirao Pajo Kolarić, sve se manje susreće u praksi. Početkom današnjice tambura je evoluirala, odnosno modernizirala se, kako i njezini svirači te što više mladih današnjice počinje biti zainteresirano za tamburu.

4.2 Modernizirana tambura

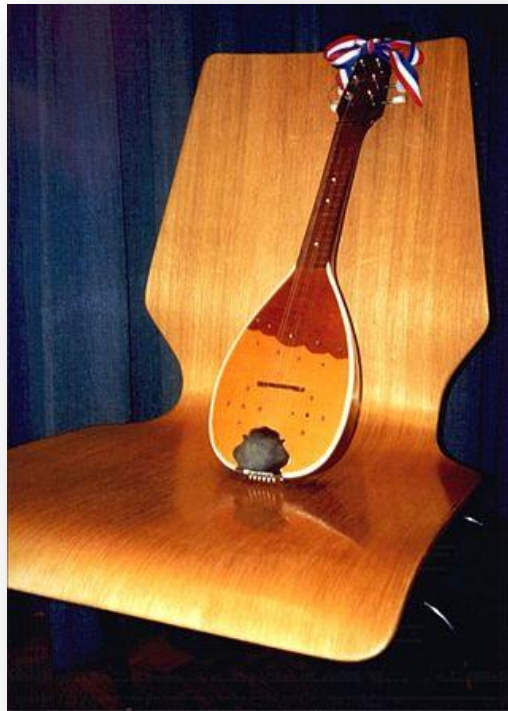
Odmakom vremena, svjedočimo mnogim promjenama, svijet se razvija pa tako i glazba koja evoluirala u životima različitih generacija. Tako je i u svijetu današnjice nastala ideja vođena slavonskim tamburaškim sastavom *Dyaco* i suvremenim graditeljem tambura iz Zagreba Nikolom Lužaićem da se razvije odnosno, oplemeni tambura. Vođeni željom da tambura ostane vjerna tradiciji, ali ipak da se ta tradicija prikaže u jednom novom, modernijem „tonu“ nastala je *električna tambura*. Ideja je zaživjela i stvoren je tamburaški instrumentarij novog doba: električna bisernica, električni brač, električna bugarija i električne berde (slika 10). Ovaj jedinstveni izum danas omogućuje tamburašima da proširuju glazbene horizonte i tamburu prikazuju kao instrument koji pripada svjetskoj sceni. Razvoj te glazbene priče počeo se razvijati po inerciji i sam od sebe, pronalazi svoje mjesto na kompletnoj tamburaškoj sceni. Sazdan je put jednoj novoj glazbenoj sferi koja će zasigurno utjecati na moderne generacije. Kao i u svemu, tako i u tamburaškoj glazbi – samo je nebo granica.

Slika 10. Jedinstveni električni tamburaški instrumenti

5 Osnove sviranja na tamburama

Bisernica (prim) (slika 11) se drži tako da svirač prisloni tijelo tambure na donja rebra. Podlakticom desne ruke pritiskuje se tijelo bisernice na štitniku. Vrat bisernice malo je podignut i postavljen između palca i kažiprsta lijeve ruke. Bisernica je vodeći instrument u tamburaškom orkestru te instrument na kojem je moguće najviše improvizacijski svirati.

Slika 11. *Bisernica*

Brač (basprim) (slika 12) se drži tako da se tijelo tambure položi na desnu nogu (tako svirač svira sjedeći), a lakat desne ruke opušteno se prisloni na gornji rub tijela tambure iznad štitnika. Vrat brača postavljen je ukoso prema gore i smješten je između palca i kažiprsta lijeve ruke. Brač svira glavnu melodiju u tamburaškom orkestru te često ima i vlastite solo dionice.

Slika 12. Brač

Bugarija (kontra) (slika 13) i čelo (slika 14) drže se tako da se savijeni dio tijela tambure položi na desnu nogu, a lakat desne ruke nasloni na gornji rub trupa. Vrat treba ukositi prema gore, kao vrat brača. Bugarija je instrument na kojem se svira akordička pratnja, a čelo svira, odnosno upotpunjava i razvija melodiju svirajući rastavljene akorde. Čelović (slika 15) se drži na isti način, a obično u orkestru svira drugi ili treći glas.

Slika 13. *Bugarija*

Slika 14. *Čelo*

Slika 15. *Čelović*

Čelo-berde (tzv. stojeći čelo) (slika 16) drži se tako da se savijeni dio tijela instrumenta osloni na lijevu nogu u visini koljena. Vrat je blago ukošen prema lijevoj nozi. Čelo-berde uvijek se svira sjedeći. Svaki svirač u tamburaškom orkestru treba pravilno sjediti, na rubu stolca, uspravnih leđa.

Slika 16. Čelo-berde

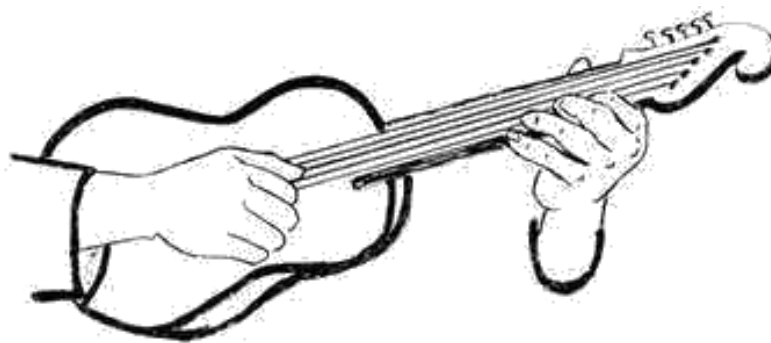
Berde (tamburaški bas, bajz) (slika 17) je najveća tambura koju svirač svira stojeći. Berdaš je prislonjen na savijenu rubnu dasku, a vrat je malo nagnut prema lijevoj ruci, koja ga obuhvaća. Berde svira bas dionicu u tamburaškom orkestru.

Slika 17. *Berde*

5.1 Postava desne ruke

Pravilnim položajem desne ruke treba se omogućiti ispravno trzanje trzalicom. Podlakticom se prelazi iznad žica, a šaka se postavlja niže od najtanjih žica. Prsti se tada saviju u šaku poput kažiprsta, koji zajedno s palcem drži trzalicu. Vrh trzalice malo je okrenut prema vratu tambure. Zglob šake malo se savije i odmakne od glasnjače kako bi se zbog trzanja prekinula ukočenost između podlaktice i šake. Na bisernici trzalicom treba dodirivati žice blizu zadnje prečnice, a na ostalim tamburama se dodiruju na sredini između zvučnog otvora i posljednje prečnice (slika 18).

Slika 18. *Postava desne ruke*

Trzalica se drži između zadnjeg članka kažiprsta i ravnog palca (slika 19). Ostali prsti saviju se poput kažiprsta i prislone uz njega. Ravnim palcem trzalica se pritišće po sredini i o tom pritisku ovisi glasnoća tona. Za veće tambure treba upotrebljavati veću i masivniju trzalicu negoli za bisernicu. Važno je da trzalica pri trzanju ne šušti. Stoga svaki svirač mora vrh trzalice izgladiti staklom, da bi postigao lijep i čist ton kod trzanja. Ako je trzalica premekana ton nema snage. Ako je pak pretvrda, onda se ne mogu izvoditi nježniji tonovi. Masivnija trzalica daje tamniju boju tona koja je nužna kod većih tambura. Svaki svirač praksom doznaje kakva mu trzalica najbolje odgovara. Trzalice su napravljene od plastike ili roga (slika 20).

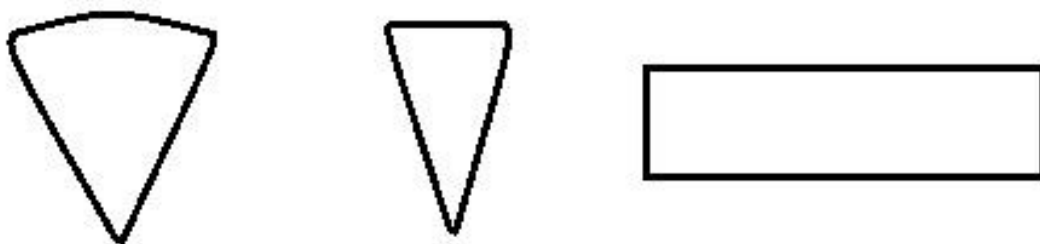
Dva su načina držanja trzalice: folklorni i koncertni. Kod folklornog načina sviranja trzalica leži na donjem članku savijenog kažiprsta. Položaj trzalice prema članku je takav da zamišljena uzdužna os trzalice prelazi okomito preko članka. Ravan palac pritiskuje trzalicu po sredini, a o tom pritisku ovisi glasnoća tona.

Ovakav način držanja trzalice omogućava dugotrajno glasno sviranje i trzanje, što je karakteristično za folklornu glazbu. Koncertni način sviranja zahtjeva takav način držanja trzalice, koji će omogućiti dinamično nijansiranje od pianissima do fortissima. Zbog toga svirač drži trzalicu između ravnog palca i lijevog vrška kažiprsta, koji dodiruje sredinu trzalice. Ostali prsti savijeni su poput kažiprsta i uz njega su prislonjeni.

Trzanje nastaje brzim pokretima šake desne ruke, naizmjenično u smjeru dolje-gore, pri čemu trzalica svaki put u oba smjera otkucava žicu. Tako se dobije niz brzih otkucaja koji sličje na neprekinut zvuk. Trzaju se tonovi dužeg trajanja, a tonovi kraćeg trajanja se otkucavaju.

Slika 19. *Držanje trzalice*

Slika 20. *Vrste trzalica (trokutasta, kruškolika, četvrtasta)*

5.2 Postava lijeve ruke

Lakat je opušten uz rame, a palac i kažiprst obuhvaćaju vrat tako da palac ne prelazi vrh hvataljke. S ostala četiri prsta dodiruju se žice, i to vršcima prstiju. Šaka je u ravnini s podlakticom, a dlan ne smije dodirivati vrat tambure. Neki akordi na bugariji sviraju se i palcem, pa se lijevom rukom obuhvaća vrat tako da on sasvim legne između kažiprsta i palca. Vrat berdeta obuhvaća se kao i vrat bugarije, a ostali prsti nisu savinuti, već su položeni na žice. Trećim prstom lijeve ruke žica se pritišće na prečnici. Stariji berdaši, čiji su prsti dulji, sviraju polustepenski pomak prvim i trećim prstom. Prsti lijeve ruke označavaju se ovako (slika 21):

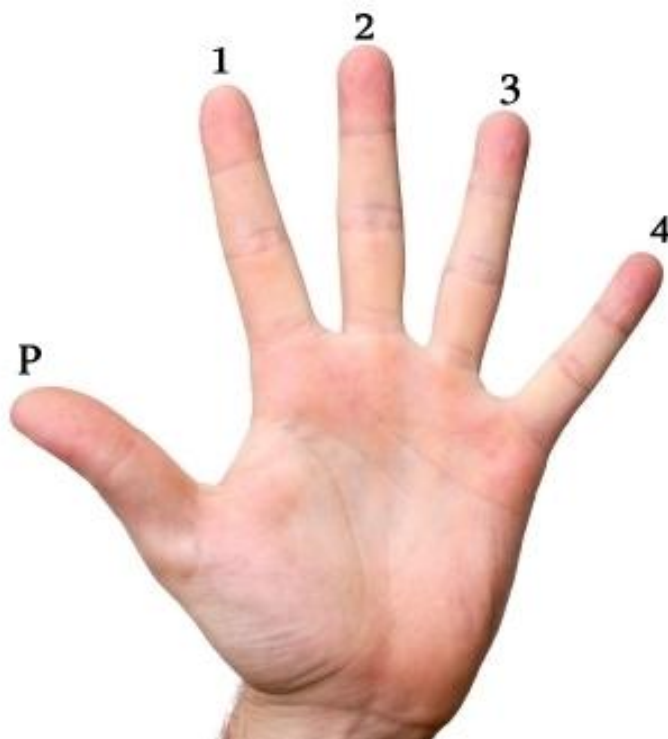
P – palac

1 – kažiprst, prvi prst

2 – srednjak, drugi prst

3 – prstenjak, treći prst

4 – mali prst, četvrti prst.

Slika 21. Oznake prstiju lijeve ruke

5.3 Rad s početnicima

Za svirače početnike vrlo je važno da već u početku pravilno drže obje ruke jer je to bitna pretpostavka za dobro sviranje. Svako grčenje ruku ili ramena treba uporno izbjegavati odnosno ispravljati. Palac lijeve ruke ne smije prelaziti plohu hvataljke (svirač se koristi palcem samo pri sviranju akorda na bugariji). Time se postiže veća pokretljivost šake lijeve ruke. Prsti ne smiju biti okomiti na vrat glazbala (kao u gitare), već se trebaju posložiti koso i biti usmjereni prema očima svirača. Za vrijeme sviranja nije potrebno prste lijeve ruke visoko dizati od hvataljke. Prsti stalno trebaju biti blizu vrata tambure.

Položaj desne ruke pri sviranju na tamburi zahtijeva osobnu pozornost jer ovladavanje tehnikom desne ruke razumijeva rješavanje složenijih problema. Kad je riječ o desnoj ruci, osim ovladavanja tehnikom sviranja, valja dobiti što ljepši i plemenitiji ton. Kvalitetna uporaba trzalice umijeće je svakog tamburaša jer što je za gudača gudalo, to je za tamburaša trzalica. Ljepota tona uglavnom ovisi o načinu držanja trzalice te o kvaliteti materijala od kojega je napravljena.

Trzanje je najsuptilniji način sviranja na tamburi. Gudači legato izvode jednim potezom gudala, a na tamburi se legato postiže gustim trzanjem trzalicom po žici. Najbolje je početi uvježbavati tiho trzanje, vrhom trzalice po praznim žicama. U početku valja svirati u osminkama, a kasnije sve gušće. Trzanje treba uvijek započeti pokretom trzalice prema dolje. Kad se pravilno postavi desna, a zatim i lijeva ruka, počinje strpljiv rad usklađivanja kretnji obiju ruku. Tek kad se postigne savršen sklad između lijeve i desne ruke, mogu se očekivati vrhunski rezultati. Uz pretpostavku da svirač početnik nije polaznik glazbene škole te da je usvojio osnovne glazbene pojmove nakon što je desnu i lijevu ruku postavio prema zadanim uputama i slikama, slijedi upoznavanje tonova na hvataljci tambure.

Svaki sustav ima različito ugođene prazne žice, a samim time i drukčiji raspored tonova na hvataljci. Nakon savladavanja tonova na hvataljci tambure i prosviravanja osnovnih dur-ljestvica i mol-ljestvica, učenici glazbenih škola mogu svirati primjere iz udžbenika, a uputno je da ostali početnici vježbaju jednostavnije primjere uz tamburaške literature, no mogu redom svirati primjere iz udžbenika ili prikladnih priručnika. Cjelokupno učenje neke skladbe ili bilo kojega glazbenog primjera mora biti podređeno osnovnoj zadaći – razumijevanju glazbenog sadržaja u svim njegovim segmentima i postizanju izražajnosti interpretacije. Da bi se taj cilj

ostvario odmah od početka na svakom pokusu potrebno je provoditi tehničke vježbe.

One trebaju obuhvatiti:

- trzanje na praznim žicama s dinamičkim razlikama
- sviranje ljestvica u osminkama i šesnaestinkama
- trzanje tonova s prelaskom sa žice na žicu itd.

Uvijek valja paziti na pravilnu artikulaciju tonova (na to je li ton trzan ili kucan, je li s naglaskom ili bez njega, izvodi li se tenuto, portato, staccato...). Dinamička nijansiranja, ako postoje, mogu se obrađivati kasnije. Ako je primjer kompliciraniji, uvježbava se u sporijem tempu. Za svakog je početnika važno da sviranje na tamburi vježba svakog dana i da, ako je moguće, što prije počne svirati pod stručnim vodstvom nastavnika u glazbenoj školi ili voditelja u nekome tamburaškom orkestru. Rad bez stručnog vodstva dugotrajniji je, mukotrpniji i, naravno, neizvjesniji.

6 Tambura u hrvatskom školstvu

U školstvu se u razdoblju do Prvoga svjetskog rata tamburi davalo veliko značenje. U to su vrijeme u mnogim školama osnovani tamburaški zborovi i mali tamburaški sastavi. Okupljanjem sveučilištaraca nastaje Tamburaško društvo „Hrvatska lira“, kojim je tambura trajno povezana sa školstvom odnosno sveučilištem. Počinje intenzivan razvoj tamburaške glazbe. Tih godina zanimanje mladih za tamburaškim muziciranjem postaje sve veće. Otvaraju se nove majstorske radionice za gradnju tambura, a počinju raditi i prvi izdavači tamburaških skladbi. Popularnost tambure u školama sve više raste. Učenici rado sviraju u školskim tamburaškim orkestrima jer se vrlo brzo i relativno jednostavno postiže višeglasno složno muziciranje. U razdoblju između dva svjetska rata školstvo sve više postaje izvorište amaterizma, a time i snaga daljnjeg razvoja glazbenog života u Hrvatskoj. U školama se osnivaju tamburaški orkestri, a poduka tambure više nije stihijska. Treba reći da je prvih godina nakon rata zabilježen kritični zastoj u orkestralnom tamburaštvu, a male tamburaške skupine sve su popularnije i na zapadu. U školama se pojačava interes za osnivanjem novih tamburaških orkestara, što pridonosi razvoju dječjega glazbenog amaterizma. Učitelji postaju glavni pokretači glazbenih događanja i glazbenog života u školama.

Osnivanjem Hrvatskoga tamburaškog saveza u Osijeku 7. studenoga 1937. godine tamburaška glazba postaje sve zanimljivija. Ubrzo se pojavljuju i prve škole za tambure. Sjedište tamburaškog saveza kasnije prelazi u Zagreb, u kojemu sve više raste ugled tamburaških orkestara. Hrvatska tamburaška župa „Kolarić“ iz Osijeka organizirala je 1940. godine tečaj za tamburaške zborovođe. Na njemu je osposobljeno 18 voditelja tamburaških zborova, koji su vrlo uspješno podučavali mlade tamburaše u Osijeku i drugim mjestima Slavonije. U to se vrijeme brojni učitelji osim osposobljavanjem mladih tamburaša bave i melografskim radom. Stvara se nova tamburaška literatura i izlaze novi časopisi. Nastaje pravi tamburaški pokret, koji pušta duboke korijene u školstvu. Nakon Drugoga svjetskog rata pojačava se rad u našem školstvu, a i tamburaštvo je ponovno u zamahu. Organiziraju se smotre i natjecanja. Zamjetan je tehnički napredak orkestara, a interpretacije glazbenih djela sve su zrelije. Od 1951. tambura je uvedena u učiteljske škole kao alternativno glazbalo. Niču brojni kvalitetni tamburaški orkestri pod vodstvom iskusnih glazbenih pedagoga. Mladi učitelji sustavno stječu nova znanja i pripremaju se za novi poziv. Više nije dovoljno znati ponešto o tamburi da bi se zadovoljile potrebe vođenja tamburaškog orkestra u školi. Učitelji glazbe, ujedno i voditelji tamburaških orkestara, morali su osim solidnoga općeg obrazovanja imati i temeljito stručno znanje. Otvaranjem trogodišnje Više pedagoške škole u Zagrebu 1951. godine tambura je uvedena kao predmet Odjela za glazbu i predavala se šest semestara. Istodobno se organiziraju jednogodišnji tečajevi na kojima se odgajaju budući nastavnici glazbenog odgoja, a time i voditelji odnosno dirigenti tamburaških orkestara. Zahvaljujući muziciranju posedarskih tamburaša, Posedarje postaje prvo seminarsko središte. Više se godina svakog ljeta pedesetak tamburaša i dirigenata okupljalo radi učenja tambure, usavršavanja praktičnog rada, izmjene iskustva, analize odabranih skladbi, povezivanja tamburologa na dalmatinskom području, praktičnog rada s orkestrom demonstratorom na pripremi novih skladbi itd. Kvalitetno nastavničko osoblje pridonosi nastajanju novih tamburaških orkestara. Utemeljenjem Festivala tamburaške glazbe u Osijeku u školama se sve češće osnivaju tamburaški orkestri. Prvi put u povijesti glazbenog školstva u Hrvatskoj se 1978. godine tambura uvodi kao predmet i u glazbenu školu. Početkom osamdesetih godina tambura se uvodi na Muzičku akademiju u Zagrebu, kao predmet na Osmom odjelu, na kojemu se obrazuju profesori glazbene kulture.

Tamburaški orkestar kao izborni predmet počinje se uvoditi i u osnovnoškolsko obrazovanje. Djeca se na taj izborni predmet upisuju u nižim razredima u manje tamburaške grupe (početnike) te prijelazom u više razrede nadograđuju svoje tamburaško znanje prelazeći u službeni orkestar škole koje pohađaju. Suvremena tamburaška pedagogija usmjerena je na odabir obrazovno-odgojnih sadržaja kojima će se osim intelektualnih sposobnosti razvijati emotivne, moralne, estetske i radno-tehničke komponente učenika te osjećaj pripadnosti društvenoj zajednici. Upravo tako, djeca, pohađajući takav izborni predmet razvijaju glazbeni odgoj koji zauzima istaknuto mjesto u odgojno-obrazovnom procesu. Samim time i sviranje u tamburaškom orkestru kao sastavnom dijelu glazbenog odgoja postaje mnogo važnije. Budući profesori glazbene kulture odnosno studenti Muzičke akademije moraju, tijekom četiri semestra usvojiti sviranje na svim tamburama, ali i savladati osnovne metodike vođenja tamburaškog orkestra. Danas se od predavača glazbenog odgoja, dakle od voditelja školskoga tamburaškog orkestra zahtijeva visoka stručna sprema kako bi se mogao glazbeni predmet koordinirati s ostalim predmetima. Voditelj orkestra osim dobrog poznavanja tambure treba vladati glazbenom teorijom i harmonijom, biti siguran u solfeggiju, poznavati glazbene oblike, povijest glazbe i sve ostale glazbene discipline. Poželjno je da voditelj zna priređivati skladbe za tamburaški orkestar te ih tako prilagođavati manjoj i višoj skupini tamburaša. Osim toga, nastavnik voditelj mora vladati tehnikom dirigiranja jer je on ujedno i ravnatelj svog orkestra. Voditelj treba znati dobro svirati jer je upravo on glavni demonstrator sviranja na tamburi. Iz pedagogije je poznato da je načelo zornosti najdjelotvornije, a mladi su glazbenici usto skloni oponašati svog predavača. Dirigent simfonijskog orkestra radi s gotovim visokoobrazovanim sviračima, a dirigent školskoga tamburaškog orkestra mora sam stvarati i oblikovati buduće svirače. Za voditelja školskog orkestra važno je pedagoško obrazovanje, uz poznavanje dječje psihologije, opće pedagogije, didaktike i metodike vođenja tamburaškog orkestra. Metodika rada s tamburaškim orkestrom podrazumijeva postupke prema kojima bi se moglo raditi na suvremen način, u skladu s potrebama dječjeg orkestra.

Proces razvoja tamburaštva u nas vjerojatno će ubrzati i uvođenje predmeta tambure u osnovne glazbene škole. Posljednjih godina tambura je uključena u programe osnovnih glazbenih škola kao glavni predmet, potpuno ravnopravna sa svim ostalim glazbalima. Nastavni plan i program doživio je već nekoliko izmjena. U

novom verificiranom planu i programu osnovnih glazbenih škola osim temeljnih ciljeva i zadaća u sviranju tambure osobitu pozornost treba pridodati sljedećim zadaćama:

- da učenik zavoli svirati tambure
- da se učenik informativno upozna s razvojem tamburaške glazbe kao elementom tradicijskog folklora naših krajeva
- da učenike usmjerimo na rad u školskim ili amaterskim tamburaškim sastavima odnosno orkestrima kako bi aktivno sudjelovali u kulturnom životu svoje sredine
- da učenike potaknemo na profesionalno usmjeravanje glazbi i tamburi
- da se u učenika razvije duh zajedništva, pripadnosti skupini i angažiranosti u zajedničkim aktivnostima.

Nažalost, još nedostaje stručnog nastavnčkog osoblja, pa u mnogim školama tambura ne postoji kao predmet.

6.1 Osnivanje tamburaškog orkestra u osnovnoj školi

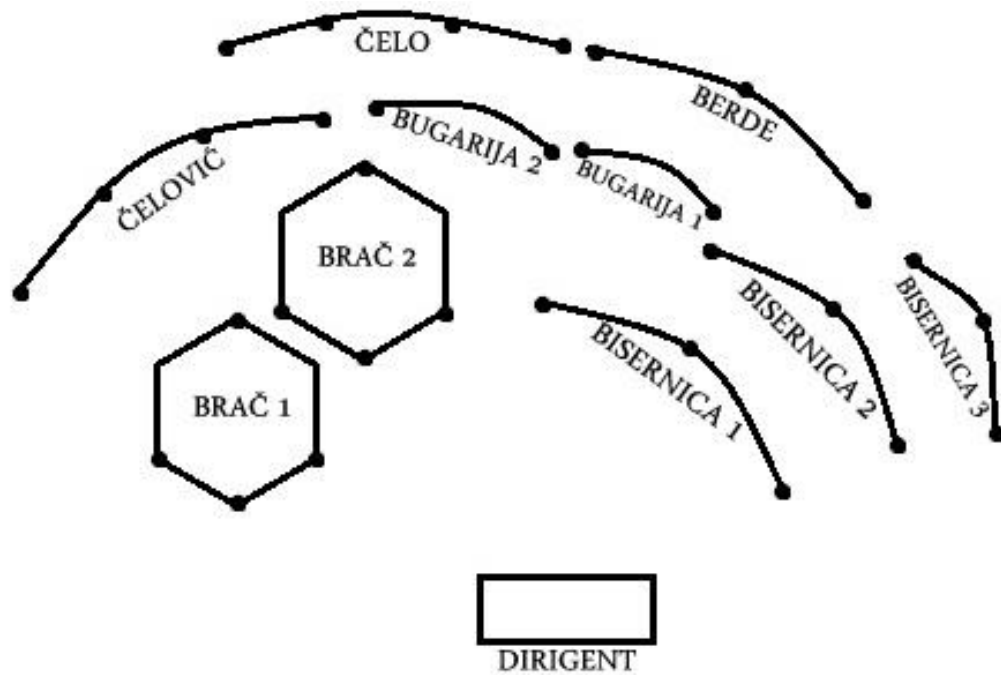
Početnički tamburaški orkestar osniva se od učenika trećih i četvrtih razreda osnovne škole. Probe treba organizirati dva puta tjedno po dva školska sata. U prvih deset proba treba ispitati muzikalne sposobnosti i marljivost prijavljenih učenika. Nakon desete probe voditelj odabire one učenike za koje misli da imaju talenta i dovoljno marljivosti za višegodišnji rad u tamburaškom orkestru. Tek od jedanaeste probe nakon izvršene selekcije, uvodi se berde i bugarija. Na toj probi sviračima se dodjeljuju tambure prema dužini njihovih prstiju.

Odnos pojedinih dionica je ovakav:

1. bisernica prva	- 3 (2) svirača
2. bisernica druga	- 3 (2) svirača
3. bisernica treća	- 3 (2) svirača
4. brač prvi	- 4 (3) svirača
5. brač drugi	- 4 (3) svirača
6. čelović	- 4 (3) svirača
7. čelo	- 4 (3) svirača

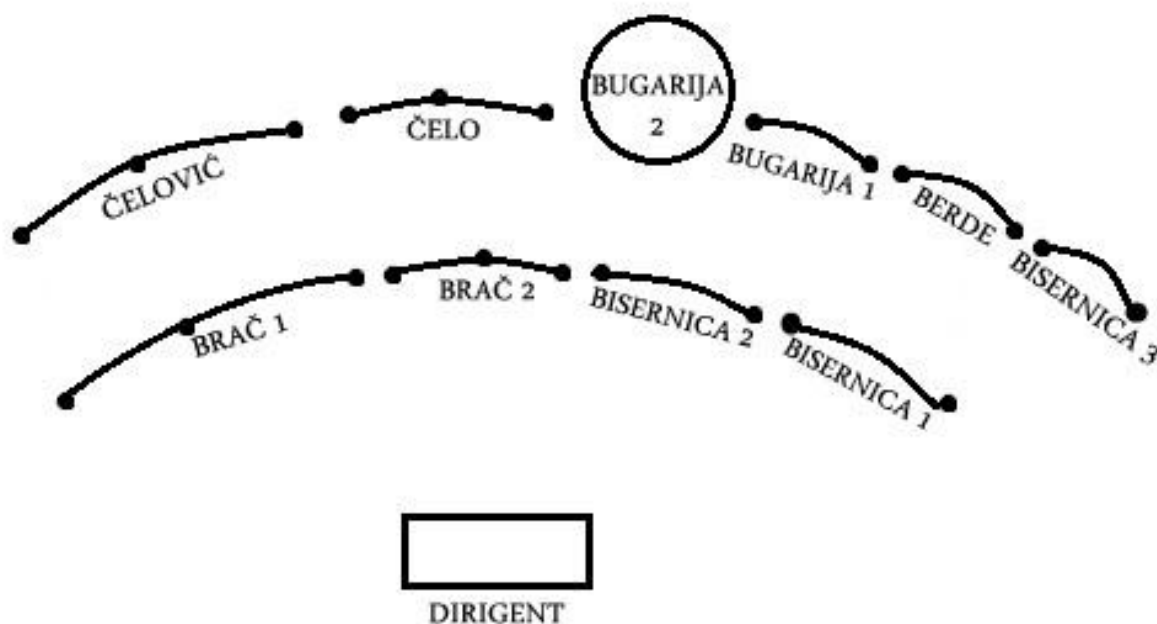
8. bugarija prva	- 2 (2) svirača
9. bugarija druga	- 2 (1) svirača
10. berde	- 3 (2) svirača
	<hr/>
	32 (23) učenika

Svakom sviraču određuje se u orkestru njegovo stalno mjesto (slika 22).

Slika 22. Smještaj svirača po sekcijama u višoj grupi osnovnoškolskog tamburaškog orkestra

Ako je tamburaški orkestar manji (23 svirača) onda se učenici razmještaju u dva reda (slika 23).

Slika 23. *Smještaj svirača po sekcijama u manjoj grupi osnovnoškolskog tamburaškog orkestra*

6.2 Podjela tamburaškog orkestra u osnovnoj školi

Tamburaški orkestar u osnovnoj školi sastavljen je od tri grupe tambura različitih veličina, naziva i namjene.

Prva grupa sastavljena je od najmanjih tambura koje daju visoke tonove u opsegu od h – c4, a zovu se bisernice. Zbog sviranja troglasja postoji prva, druga i treća bisernica. Prva i druga bisernica potpuno su jednake. Sviraju u opsegu od e1 – c4. Imaju šest žica koje su ugođene: e1 – a1 – d2 – d2 – g2 – g2. Treća bisernica ima malo dulji vrat, pa je zato i ugođena kvartu dublje od prve bisernice. Ima opseg tonova od h – g3, a ugođena je: h – e1 – a1 – a1 – d2 – d2.

Druga grupa ostvaruje četveroglasje u opsegu od e – c3. U ovoj grupi nalaze se ove tambure: prvi brač, drugi brač, čelović i čelo. Prvi i drugi brač su jednake veličine, a opseg tonova kreće im se od e – c3. Brač ima šest žica koje su ugođene: e

– a – d1 – d1 – g1 – g1. Prvi bračist ima ulogu koncertnog majstora u orkestru. On svira solističke dionice, te po potrebi zamjenjuje dirigente. Zbog toga je prvi brač smješten u orkestru s lijeve strane dirigenta, kao i u simfonijskom orkestru. Čelović je nešto veći od prvog brača s opsegom tonova od h – e2. Ima pet žica koje su ugođene: h – e – a – d1 – d1. Čelo je najveća tambura u ovoj grupi s opsegom tonova od e – a1. Ima četiri žice koje su ugođene: e – a – d – g.

Treća grupa ima ulogu akordičke pratnje uz sviranje basovskih tonova. U toj grupi sviraju berde te prva i druga bugarija. Berde ima četiri žice i opseg tonova od e1 – g. Ugođeno je: e1 – a1 – d – g. Prva i druga bugarija imaju pet žica, a mogu biti ugođene troglasno (pionirski orkestar) ili četveroglasno (omladinski orkestar). Troglasna prva bugarija ima opseg tonova od g – d2, a ugođena je g – h – h – d1 – d1. Četveroglasna prva bugarija ima opseg tonova od g – g2, a ugođena je g – h – d1 – g1 – g1. Troglasna druga bugarija ima opseg tonova od d – g1, a ugođena je d – fis – fis – as. Četveroglasna druga bugarija ima opseg od d – d2, a ugođena je d – fis – a – d1 – d1.

6.3 Pripreme voditelja za prvu probu

Za osnivanje školskog tamburaškog orkestra potrebno je sakupiti četrdesetak zainteresiranih učenika i učenica. U osnovnoj školi najbolje je to učiniti krajem školske godine. Nakon završene nastave moguće je u deset proba odabrati broj svirača za koje postoje tambure. Važno je već na prvoj probi oduševiti prisutne za sviranje u tamburaškom orkestru. Zato će voditelj početnicima demonstrirati sviranje starijeg tamburaškog orkestra „u živo“ ili preko reprodukcije u trajanju od dvadeset minuta. Između pojedinih skladbi govorit će o nazivima pojedinih tambura te o njihovom izgledu. Slijedi razgovor o višegodišnjem radu u orkestru, o radosti kolektivnog sviranja i nastupanja na priredbama, o marljivom vježbanju i prijateljstvu u orkestru, o odgovornosti pojedinca za uspjeh kolektiva i razvijanju muzikalnosti svakog svirača. Nakon toga podijelit će učenicima tambure prema dužini njihovih prstiju. Bisernice će dobiti oni s najkraćim prstima, a veće tambure oni s dužim prstima. Upoznavanjem s glavnim dijelovima tambure (trup, vrat, glava) nužno je radi uputa o držanju pojedinih tambura. Sada treba podijeliti orkestar na

dvije grupe. U većoj grupi nalaze se prve i druge bisernice, prvi i drugi bračevi te čela. U manjoj grupi su treće bisernice i čelovići.

Ova podjela izvršena je kako se ne bi svirale vježbe u paralelnim kvartama. U većoj grupi najtanje žice sviraju ton g, a u manjoj grupi ton d, pa se vježbe sviraju odvojeno u grupama. Nakon naučenog držanja tambura i izvršene podjele orkestra na veću i manju grupu, slijedi sviranje po najtanjim žicama. Desna ruka svira palcem, koji je postavljen u položaj kao da drži trzalicu. Nakon sviranja svake grupe voditelj obilazi svirače i popravlja nepravilno držanje tambura, ispravlja nepravilno sviranje palca. Sad tek slijedi tumačenje o crtovlju, g-ključu, dobi, taktu, taktnoj crti, dvodobnoj mjeri, noti g, ritmu Ta i Tate, četvrtinki i osminku. Daljnjim vježbanjem i probama djeca u orkestru izoštravaju i usavršavaju svoj glazbeni sluh te glazbene i sviralačke vještine.

Za normalan napredak tamburaškog orkestra potrebne su dvije probe tjedno po dva školska sata. Trideset proba moguće je savladati u jednom polugodištu školske godine (Bradić 1987). Uz predložene partiture poželjno je da voditelj odabere i uvježba po svom izboru partiture sličnih tehničkih zahtjeva. Velika motivacija za vježbanje učenika tamburaša su nastupi tamburaškog orkestra. Nakon pet mjeseci rada potrebno je pripremiti tamburaški orkestar za nastup pred publikom. Najjednostavnije je pozvati roditelje svirača, koji će s najvećom pažnjom poslušati sviranje svoje djece. Pljesak, koji sigurno neće izostati, prijeko je potreban mladim sviračima kao motivacija za daljnji napredak. Na oblikovanje mladih tamburaša u osnovnoj školi velik utjecaj ima više faktora. Ponajviše je tu važan voditelj koji uči, savjetuje, usmjerava i oblikuje mlade svirače kako bi razvili glazbeno-sviralačke sposobnosti, kreativnost, improvizaciju i ljubav prema tamburaško-umjetničkoj djelatnosti. Mlade glazbenike potrebno je motivirati, gdje veliku ulogu imaju njihovi roditelji i cijela društvena zajednica. Sa tako posloženim faktorima djeca mogu napredovati i rasti u tamburaškoj glazbi koja kod njih razvija i potiče pozitivne vrline kroz školovanje, a i kroz daljnji život.

6.4 Nastava tambure u osnovnoj glazbenoj školi

Programom nastave tambure omogućuje se učeniku stjecanje znanja i vještina sviranja svih tambura: bisernice, brača, čelovića, čela, čela-berde, bugarije i berde. Stečeno znanje iz osnovne škole, učenik tada može primijeniti daljnjim školovanjem u srednjoj glazbenoj školi, sviranjem u amaterskom ili profesionalnom tamburaškom orkestru, snalaženje u brzom čitanju s lista (prima vista) te sudjelovanjem u kulturnom životu svoje sredine. Programom tambure u osnovnoj školi učenici upoznaju veći broj skladbi iz bogate folklorne baštine, izvorne umjetničke skladbe naših skladatelja namijenjene tamburaškom orkestru i skladbe iz različitih glazbenih razdoblja: baroka, klasike, romantike i 20. stoljeća. Tijekom ostvarenja programa treba njegovati sviranje u komornim sastavima i stalno pripremati učenike za javne nastupe, koji će ih najviše motivirati, ako budu izvedeni uspješno. Učitelj u svom radu mora nastojati da učenici zavole sviranje tambure. Nastava se u svim razredima održava grupno. Grupa broji 3 do 4 učenika. Trajanje programa jest šest godina, nastava se održava dva puta tjedno po 45 minuta što godišnje iznosi 70 sati. Osim redovne nastave učenici završnih razreda pohađaju skupno muziciranje, odnosno tamburaški orkestar. Za izuzetno nadarene i marljive učenike u 4., 5. i 6. razredu osnovne škole može se organizirati individualna nastava tambura.

U nastavi se može koristiti sustav tambura koji je u upotrebi u pojedinoj sredini ili prema nahodanju učitelja tambure. Preporučuje se kvartni G sustav (varijante: D, E sustav prema prvoj žici bisernice) zbog tehničkih prednosti i prilagođenosti uzrastu učenika osnovne škole. Učenici se osposobljavaju za sviranje svih tamburaških glazbala na slijedeći način:

- u 1. razredu uče bisernicu ili brač, a nastupaju solo uz pratnju glasovira, duo tambura (bisernica i brač ili dva brača), trio tambura (bisernica, dva brača ili tri brača);
- u 2. razredu uče bisernicu, brač, bugariju i čelo, a nastupaju solo uz glasovir, duo, trio, kvartet (bisernica, brač, bugarija i čelo), kvintet (bisernica, dva brača, bugarija i čelo);
- u 3. razredu uče G bisernicu, D bisernicu, brač, čelović, čelo, G bugariju, D bugariju, a nastupaju od sola do seksteta s raznim kombinacijama tambura;
- u 4., 5. i 6. razredu uče sve tambure, ali uz obavezni brač posvećuju veću pažnju jednoj tamburi radi uspješnijeg skupnog muziciranja. U ovim

razredima učenici obavezno sudjeluju u radu tamburaškog orkestra osnovne glazbene škole, te se njihov uspjeh ocjenjuje.

U svim razredima učitelj tambure mora u radu s učenicima paziti na slijedeće:

- da sve teoretske spoznaje zasniva na glazbenom doživljaju;
- na pravilno držanje tambura, trzalice i ruku;
- na metričku i ritamsku preciznost;
- na kvalitet tona i njegovu dinamičku zvučnost bilo u otkucavanju, ili u trzanju;
- na učenje napamet barem četvrtine obaveznog gradiva zbog razvijanja memorije i usavršavanja tehnike sviranja;
- da ispitno gradivo učenici obavezno nauče napamet.

Učitelj tambure treba planirati nastupe učenika na produkcijama, osigurati izbor skladbi i etida za svaku školsku godinu ovisno o tehničkim mogućnostima grupe učenika te organizirati posjete koncertima tamburaških orkestara ili gledanje istih na videu.

Najpogodniji oblik rada s više tambura na nastavnom satu je „sviranje u krug“, tj. izmjena tambura kod sviranja skladbe. U tamburaškom orkestru učenik stalno svira istu tamburu kako bi nastupi bili uspješniji. Optimalna dob za upis učenika u 1. razred osnovne glazbene škole je 3. razred osnovne općeobrazovne škola², jer završetkom 8. razreda učenik završava i 6. razred osnovne glazbene škole. Ako se učenik upisuje u 4. ili 5. razredu, onda je moguće da akcelerira, kako bi paralelno završio osnovnu glazbenu školu sa osnovnom općeobrazovnom školom.

---

² Tad započinje vremenski period kad učenik u općeobrazovnoj osnovnoj školi može upisati izborni predmet tamburaški orkestar.

6.5 Nastavni plan i program tambure za osnovnu glazbenu školu

ZADAĆE PREDMETA

Stjecanje znanja i vještine sviranja izabranog instrumenta: bisernice, brača ili čela. Obvezatno učenje čelovića, bugarije ili berde. Razvijati izvodilačke sposobnosti, motoričke sposobnosti, percepciju, pamćenje, koncentraciju, upornost i radne navike. Sustavno razvijati osjećaj za ljepotu tona, razvijati osjećaj za metriku, puls i preciznost izvođenja, određivanje tempa, dinamike i agogike. Postupno razvijati osjećaj za strukturu i oblik glazbenog djela. Školovanje učenika mora se temeljiti na poznavanju literature i interpretaciji djela svih stilskih razdoblja, obvezatnu sviranju originalne literature pisane za tambure i sviranju tradicionalne – folklorne tamburaške glazbe. Učenici tambure na individualnoj nastavi imaju po potrebi korepeticiju uz glasovir. Ovisno o fizičkim predispozicijama i dobi učenika u I. razredu odabire se glavni instrument: bisernica, brač ili čelo. U drugom razredu učenik se upoznaje s bugarijom i čelom, bračem ili bisernicom ako jedan od navedenih instrumenata nije učio u I. razredu. U IV. razredu, ovisno o sposobnostima i fizičkim mogućnostima, učenik se upoznaje s berdrom. Tijekom cjelokupnog školovanja učenik intenzivno uči svirati glavni instrument i temeljito se upoznaje s instrumentima tamburaškog orkestra. Radi što bolje motivacije učenika preporučuje se sviranje u ansamblima u ranoj etapi učenja u sklopu individualne nastave.

Ispitno gradivo može se izvesti se u dva dijela:

I. ljestvica i etida

II. ostali dio ispitnog gradiva koje se planira godišnjim planom i programom rada odjela.

Orkestar je obvezatan za sve učenike od trećeg do šestog razreda. Sviranje u ansamblima priznaje se kao skupno muziciranje, a osobito u sredinama gdje nema dovoljno učenika za osnivanje tamburaškog orkestra.

LITERATURA

Etide

A. Marković: Etide za bisernicu ili brač I.

T. Bradić – Siniša Leopold: Škola za tambure I. – II. razreda

T. Bradić: Škola za tambure III. – VI. razreda

Draten Varga: Škola za tambure

Svetlana Krajna: Etide za bisernicu i brač

Etide koje u sebi sadrže tehničke elemente prema zahtjevima postavljenim u sadržaju rada.

Skladbe

T. Bradić: Škola za tambure I. – VI. razreda

A. Marković: Koncertantne skladbe

S. Krajna: Zbirka skladbi za bisernicu i brač

Originalne skladbe i transkripcije prilagođene za tamburu i tehnički primjerene mogućnostima učenika.

Izbor ostalih odgovarajućih skladba domaćih i stranih autora.

PRVI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta: dijelovi tambure

pravilno sjedenje i ispravno držanje instrumenta (bisernice ili brača)

postava ruku

držanje trzalice.

Osnovni tehnički elementi sviranja: pokreti trzalice dolje (V) gore (Ŏ)

sviranje palcem (pizz.)

tremolo (trzanje)

koordinacija lijeve i desne ruke. Vrijednosti nota i notno pismo: note u G

ključu od e do C2 i njihove stanke

predznaci

oznake za repeticiju. Metrika:

teška i laka doba,

četvrtinske i osminske mjere, predtakt.

Ritam: punktirani ritam sinkopa

kvartola (po 4 udarca na jednu notu). Artikulacija:

legato

non legato, portati staccato

tenuto. Dinamika:

forte, piano, mezzoforte, mezzopiano. crescendo i diminuendo

Tempo i agogika:

allegro, moderato, andante ritenuto, korona.

Tehničke vježbe i ljestvice:

ljestvice C-dur, G-dur i F-dur kroz jednu oktavu s rastavljenim akordima

tehničke vježbe za lijevu i desnu ruku

sviranje od I. do III. položaja.

MINIMUM GRADIVA

6 etida.

Navedene ljestvice s rastavljenim akordima.

10 skladba.

ISPITNO GRADIVO Ljestvica.

Jedna etida.

Dvije skladbe različita karaktera.

DRUGI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta:

provjera postave ruku i ispravno držanje instrumenta. Osnovni tehnički

elementi sviranja:

koordinacija ruku

usavršavati tehniku trzanja (tremolo) ravnomjernost udaraca u tremolu ataka zvuka.

Vrijednosti nota i notno pismo:

Šesnaestina

opseg tonova od e do G2 note u bas ključu za čelo. Metrika:

polovinska mjera

kratice u notnom pismu: D.C. al Fine, -cezura. Ritam:

punktirani ritam, triola, sinkopa unutar dobe, ritamske kombinacije:

Artikulacija:

usavršavati izvedbu legata non legata, portata, staccata, tenuta.

Dinamika:

dinamičko nijansiranje fraza

kontrastna dinamika $p < f > p$ na jednom zvuku. Tempo i agogika:

upoznati i razlikovati brzinu tempa: vivo, allegretto, largo, andantino

accelerando, ritardando, ritenuto.

Tehničke vježbe i ljestvice:

ljestvice a-mol, e-mol, d-mol, B-dur i D-dur s rastavljenim akordima sviranje uz metronom

sviranje od IV. do VII. položaja
osnovni akordi dur-mola na bugariji i kadenciji: I-IV-V7-I.

MINIMUM GRADIVA

6 etida

Navedene ljestvice.

10 skladba.

ISPITNO GRADIVO Ljestvica.

Jedna etida.

Dvije skladbe različita karaktera.

TREĆI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta:

radi komornog sviranja uvodi se obvezatno čelović i D-bisernica.

Osnovni tehnički elementi sviranja:

znati svirati bisernicu i brač u VII. – X. položaju,

usavršavati pokrete mediatora (trzalice) dolje-gore u novim ritamskim kombinacijama,

vježbe za kvalitetan tremolo. Vrijednosti nota i notno pismo:

brzo čitanje nota u G-ključu u opsegu od e – H3 i F-ključu od E – g1,

sniženi alterirani tonovi.

Metrika: mješovita mjera šestoosminska mjera četvrtinska mjera polovinska

mjera Ritam:

kombinacija ritamskih odnosa unutar dobe kvartole, kvintole

ritamske kombinacije: Artikulacija:

glissando arpeggio.

Dinamika:

primjena svih dinamičkih oznaka: subitopiano, sforzato

znati pravilno izvesti akcente (>). Tempo i agogika:

oznaka za tempo i agogiku sukladno literaturi, koju učenik svira

Tehničke vježbe i ljestvice:

koristiti dijatonsku postavu prstiju na bisernici, a na ostalim instrumentima – stisnutu

(kromatsku)

durske i molske ljestvice do 3 predznaka kroz 2 oktave s rastavljenim akordima kromatska ljestvica kroz 1 oktavu.

Ornamenti/ukrasi:

predudar.

MINIMUM GRADIVA

6 etida s različitim tehničkim zahtjevima.

Navedene ljestvice.

12 skladba različita karaktera.

ISPITNO GRADIVO Ljestvica.

Jedna etida.

Jedna skladba po slobodnom izboru.

ČETVRTI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta: samostalno ugađanje instrumenta. Osnovni tehnički elementi sviranja:

usavršavati tehniku sviranja bisernice i brača, primjena položaja VII. – XI., sviranje po sluhu jednostavne pjesme.

Vrijednosti nota i notno pismo:

brzo pročitati i izvesti notni zapis u G i F-ključu.

Metrika:

složene mjere 5/8, 7/8, 9/8

pokušati svirati prema metronomskim oznakama.

Ritam:

Artikulacija:

usavršavanje svih vrsta artikulacija.

Dinamika:

usavršavati dinamičko nijansiranje od pianissima do fortissima pp – ff.

Tempo i agogika:

prepoznati naučene oznake za tempo i agogiku te ih proširiti novima (lento,

sostenuto, meno

mosso, piu mosso).

Tehničke vježbe i ljestvice:

primjena različite vrste artikulacije u ljestvicama sviranje ljestvice do 4

predznaka kroz 2 oktave kromatske ljestvice kroz 2 oktave.

Ornamenti (ukrasi): predudar kratki i dugi mordent, triler.

MINIMUM GRADIVA

6 etida s različitim tehničkim zahtjevima.

Navedene ljestvice.

10 skladba različita karaktera malih glazbenih oblika ili 3 koncertantne skladbe.

ISPITNO GRADIVO Ljestvica.

Jedna etida. Dvije skladbe.

PETI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta:

izvori zvuka: znati izražavati raznovrsne tonske boje

obvezatno upoznavanje berde ili bugarije.

Osnovni tehnički elementi sviranja:

brzo pronalaženje položaja u zadanoj melodiji

ataka zvuka u dvostrukim notama rad na kvalitetnim tremolima. Metrika:

složena mjera 12/8.

Ritam:

ritamske kombinacije 6/8 mjere ritamski akcent.

Artikulacija:

muzikalno i logično fraziranje

kvalitetan ton. Dinamika:

znati uvjerljivo izvesti većinu dinamičkih oznaka

Dal al poi Coda, tacet itd. Tempo i agogika:

proširiti osnovne oznake tempa i karaktera (agogike)

rubato.

Tehničke vježbe i ljestvice:

vježbe po Šradiku

ljestvice do 5 predznaka s rastavljenim akordima i različitim ritamskim kombinacijama rad na motorici prstiju (vježbe)

kromatske ljestvice kroz 2 oktave. Ornamenti (ukrasi):

višestruki predudar, grupetto.

MINIMUM GRADIVA

7 etida za različite tambure (bisernicu i brač).

10 skladba različita karaktera i različitog stila glazbenih oblika ili 3 koncertantne skladbe.

Navedene ljestvice.

ISPITNO GRADIVO

Jedna ljestvica s rastavljenim akordima. Jedna etida.

Dvije skladbe različita karaktera.

ŠESTI RAZRED

SADRŽAJ RADA

Upoznavanje instrumenta:

znati svirati sve instrumente tamburaškog orkestra

sve o tamburi.

Osnovni tehnički elementi sviranja:

usavršavanje tehnike sviranja na svim tamburama i u svim tonalitetima sviranje a vista tehničke razine 5 razreda.

Metrika:

sve vrste mjera i njihove izmjene (unutar dobe i unutar takta). Ritam:

znati izvesti teže poliritamske kombinacije (duole – triole i obrnuto, te triole – kvartole...). Artikulacija:

artikulacija u dvostrukim notama. Dinamika:

vješto vladati različitim vrstama ataka zvuka

vladati zvukom

oblikovati zvuk s obzirom na karakter i stil skladbe. Tempo i agogika:

zrelo muziciranje sa svim elementima interpretacije.

Tehničke vježbe i ljestvice:

transponiranje melodije u drugi zadani tonalitet

vježbe po Šradiku

ljestvice kroz dvije oktave do 6 predznaka kromatske ljestvice kroz 2 oktave.

Ornamenti/ukrasi:

flatolto, mordent, triler.

MINIMUM GRADIVA

8 etida za različite tambure.

10 skladba različita karaktera i različita stila glazbenih oblika ili 3 koncertantne skladbe. Navedene ljestvice s rastavljenim akordima.

ISPITNO GRADIVO

Jedna ljestvica s rastavljenim akordima. Jedna etida.

Dvije skladbe različita karaktera.

7 Zaključak

Ovim radom sam želio istaknuti veliku ulogu koju tambura i tamburaška glazba ima u našem društvu i životu. Tambura nije tu samo radi zabave i razonode, već ima jak utjecaj na nas, naročito na mladu populaciju. Utječe na naše emocije, fiziologiju, kreativnost te stvara pozitivne vrednote i ljubav prema očuvanju vlastite tradicije. Tamburaška glazba je zapravo poticaj mladima kako bi rasli, razvijali se i živjeli u glazbi.

Škola i danas ulaže veliki napor u razvoju tamburaštva i glazbenog amaterizma. Poznato je da su današnji uvjeti rada uglavnom vrlo teški. Koliko god bili zadovoljni uspjesima u osnovnim školama, nit tamburaškog razvoja u srednjim je školama, nažalost, prekinuta. Nerijetko je takav slučaj i u osnovnoškolskom obrazovanju. Mnogi članovi školskih tamburaških orkestara žele se kasnije uključiti u omladinske orkestre, kojih gotovo i nema ili ih ima vrlo malo. Pojedinci nađu mjesto u nekom KUD-u, ali se većina njih prestane baviti tamburom. Zbog toga svi tamburaši i ostali zaljubljenici u tamburu moraju nalaziti načina da se neke prilike pojave.

Budući rad školskih glazbenih ansambala ponajprije ovisi o stručnosti i sposobnosti nastavnčkog osoblja. Zato bi na Muzičkoj akademiji u Zagrebu što prije trebalo produžiti studij tambure na osam semestara. Valja nastaviti izdavati udžbenike za sve razrede osnovne i srednje škole, a kasnije i akademije. Na taj bi se način ostvario prijeko potreban kontinuitet edukacijskog procesa, pa se ne bi događalo da većina mladih prvi puta zasvira na tamburi na trećoj godini studija. Također bi bilo korisno stvarati originalna djela za školske tamburaške orkestre. Valja uvijek izvoditi skladbe trajne umjetničke vrijednosti, bez obzira na žanr i vrijeme kojemu pripadaju. Najveći je problem pronaći pravu i dugotrajnu motivaciju za voditelja i članove orkestra. Taj se problem može zadovoljavajuće riješiti samo na razini cjelokupne društvene zajednice. Istodobno je sazrelo vrijeme za osmišljavanje i pokretanje tamburaškog časopisa koji bi pridonio djelotvornijemu umjetničkom kultiviranju tamburaša i tamburaške glazbe. Pokretanje takvog časopisa olakšalo bi život i rad orkestrima i njihovim dirigentima, koji su još uvijek prepušteni sami sebi i svojim poteškoćama.

Cijela se bogata i moćna Europa snažno bori da državnim mjerama zaštititi svoju kulturu. U skladu s tim, i Hrvatska, kao mala i tek stasala država, mora učiniti

mного više za zaštitu svojih kulturnih stečevina. Da bi opstali kao narod i država, Hrvati moraju stvarati svoj kulturna dobra – pisati knjige, snimati filmove i televizijske programe, skladati svoju glazbu, elitnu i popularnu, sve to na svome hrvatskom jeziku. Tambure se ne treba stidjeti, što je nekad bila praksa. Naprotiv, tamburi i tamburaškoj glazbi treba dati mjesto i značenje koje joj pripada u stvaranju nacionalnog identiteta.

I na kraju ovog rada želim naglasiti da razvoj tambure ide dalje i da su mogućnosti tambure i tamburaške glazbe još nesagledive. Svaki je početak težak, pa tako i sviranje na tamburi. Jedni tamburaši odlaze, drugi dolaze, a tambura uvijek ostaje. Rad s tamburašima-početnicima važna je i odgovorna zadaća koja se sve više nameće našoj glazbenoj pedagogiji i koju treba ispuniti jer, ono što su gajde Škotima, balalajka Rusima, mandolina Talijanima, gitara Španjolcima – to je tambura Hrvatima.

8 Prilozi i dodaci

8.1 Notni prilog partiture narodne pjesme *Blijedi mjesec* za dječji tamburaški orkestar

BLIJEDI MJESEC

VA
LS

Zapisao i priredio
JULIJE NJIKOS

UMJEREN

VOC

PR. 1

PR. 2

PR. 3

BR. 1

BR. 2

BR. 3

CE. 1

CE. 2

BUG

BAS

F D⁷ Gm C⁷

1

Musical score for a string quartet, page 2. The score consists of 12 staves. The top six staves are for the first violin, second violin, viola, and first and second violas. The bottom six staves are for the first and second violas, first and second cellos, and first and second double basses. The music is in 4/4 time and features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are dynamic markings like 'f' and 'c' and some articulation marks like slurs and accents.

1

The musical score is arranged in 12 staves. The first four staves are treble clef, and the last four are bass clef. The fifth and sixth staves are grand staff. The music is in 3/4 time with a key signature of one flat. A first ending bracket is placed above the fifth measure of the first staff. The score includes various musical notations such as notes, rests, slurs, and dynamic markings like 'p'.

Musical score for a piano piece, page 4. The score consists of 11 staves. The top three staves are treble clef, and the bottom five staves are bass clef. The music is in 3/4 time and features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The key signature has one flat. The score is divided into measures by vertical bar lines. The bottom staff includes chord symbols: F, C, F, and C.

2

The musical score consists of 12 staves. The top three staves are vocal parts, each with a treble clef and a key signature of one flat. The fourth staff is a vocal line with a treble clef and a key signature of one flat, featuring a long melisma. The fifth and sixth staves are vocal lines with a treble clef and a key signature of one flat, also featuring long melismas. The seventh and eighth staves are vocal lines with a bass clef and a key signature of one flat, featuring melismas. The ninth staff is a vocal line with a treble clef and a key signature of one flat, featuring melismas. The tenth staff is a vocal line with a bass clef and a key signature of one flat, featuring melismas. The eleventh staff is a vocal line with a treble clef and a key signature of one flat, featuring melismas. The twelfth staff is a vocal line with a bass clef and a key signature of one flat, featuring melismas. The score includes various musical notations such as notes, rests, and slurs.

3

3

F D7 Cm

6

A musical score for a string quartet, consisting of four staves (Violin I, Violin II, Viola, and Cello/Double Bass). The score is written in 3/4 time and features a key signature of one flat (B-flat). The music is divided into six measures. A vertical bar line is present at the end of the fourth measure, with a small box containing the number '4' above it. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and dynamic markings such as 'c' (crescendo) and 'f' (forte). The bottom two staves include a figured bass line with rhythmic markings.

1.

B $\flat$ C F

2

9

Literatura

- 1) Andrić, J. (1962). *Tamburaška glazba*, Štamparsko poduzeće Slavonska Požega.
- 2) Bradić, Ž. (1987). *Sviramo u tamburaškom orkestru*, Zagreb: Školska knjiga.
- 3) Bradić, Ž., Leopold, S. (1992). *Škola za tambure 1 kvartnog g-sustava*. Zagreb: Školska knjiga.
- 4) Brdarić, R. (1990). *Tamburaška početnica: za skupnu obuku u sviranju tambura kvartnog E-sistema u osnovnim školama, kulturno-umjetničkim društvima i za samouke*. Vinkovci: KIC „Privlačica“.
- 5) Ferić, M. (1980). *Učimo svirati tambure: priručnik za dječje i omladinske orkestre*. Zagreb: Školska knjiga
- 6) Ferić, M. (1996). *Svirajte tambure*. Zagreb: Školska knjiga.
- 7) Gligorijević, Lj. (1996). *Tambura – tradicijsko glazbalo*. Vinkovci: Gradski muzej.
- 8) Kuhač, F. (1877). *Opis i povijest narodnih glazbala Južnih Slavena*. Radovi JAZU.
- 9) Kuhač, F. Š. (1893). *Ilirski glazbenici*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- 10) Leopold, S. (1995). *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden marketing.
- 11) Šišić, F. (1925). *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*. Zagreb.
- 12) „Tamburaška glazbala“ (časopis). Zagreb (1956). br. 5, str. 2.

Preuzete ilustracije:

- 1) -, tambura_iz_19._st.jpg, - , <http://www.hkv.hr/images/stories/Davor-Slike/08/tambura_iz_19._st.jpg> 5. studenog 2014. 16:02:27. Pristupljeno 26. srpnja 2015.
- 2) -, <<https://library.foi.hr/m3/s/1/n/0000014290.jpg>> 2. siječnja 2013. 11:36:26. Pristupljeno 26. srpnja 2015.
- 3) - , <https://encrypted-tbn2.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcS94qVARqMG-aZ3wJ4PEXPLUma_w-2D4ZwmStIfc3srzf1knQJyBQ> 18. veljače 2015. 7:04:56. Pristupljeno 27. srpnja 2015.

- 4) -, Bisernica, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/95/Bisernica%2C_instrument_%28size%29.jpg/320px-Bisernica%2C_instrument_%28size%29.jpg> 17. lipnja 2014. 20:37:54.
 Pristupljeno 28. srpnja 2015.
- 5) -, Brač, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/1b/Brac%2C_instrument_%28size%29.jpg/320px-Brac%2C_instrument_%28size%29.jpg>
 17. lipnja 2014. 20:37:54. Pristupljeno 28. srpnja 2015.
- 6) -, Bugarija, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/83/Bugarija%2C_instrument_%28size%29.jpg/423px-Bugarija%2C_instrument_%28size%29.jpg> 17. lipnja 2014. 20:37:54.
 Pristupljeno 1. kolovoza 2015.
- 7) -, Čelo, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bb/Celo%2C_instrument_%28size%29.jpg/428px-Celo%2C_instrument_%28size%29.jpg>
 17. lipnja 2014. 20:37:54. Pristupljeno 1. kolovoza 2015.
- 8) -, Čelović, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/86/Celovic%2C_instrument_%28size%29.jpg/429px-Celovic%2C_instrument_%28size%29.jpg> 17. lipnja 2014. 20:37:54.
 Pristupljeno 1. kolovoza 2015.
- 9) -, Bas, -, <<http://www.yotke.hr/velike/BasA.jpg>> 17. lipnja 2014. 20:37:54.
 Pristupljeno 2. kolovoza 2015.
- 10) -, Berda, -,
 <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/29/Berda%2C_instrument_%28size%29.jpg/320px-Berda%2C_instrument_%28size%29.jpg> 17. lipnja 2014. 20:37:54.
 Pristupljeno 2. kolovoza 2015.
- 11) -, <<http://www.znanje.org/i/i25/05iv06/05iv0620/razno/drzanje%20basprima.jpg>> 7. prosinca 2005. 14:02:19. Pristupljeno 4. kolovoza 2015.

- 12) - , <<http://www.znanje.org/i/i25/05iv06/05iv0620/razno/drzanje%20pera.jpg>>
7. prosinca 2005. 14:02:26. Pristupljeno 4. kolovoza 2015.
- 13) - , <<http://wornout-soles.com/wp-content/uploads/2014/01/five-hand-image.jpg>> 12. siječnja 2014. 19:05:34. Pristupljeno 8. kolovoza 2015.
- 14) - , <<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/11/samica.png>> 16. siječnja 2013. 5:21:02. Pristupljeno 8. kolovoza 2015.
- 15) - , <<http://www.southslavicclub.org/tammies/images/Tamm11front.jpg>> , 15. siječnja 2012. 2:25:10. Pristupljeno 28. rujna 2015.
- 16) -, <http://www.sbplus.hr/_Data/Slike/1_2013061217414538.jpg> , 29. rujna 2015. 1:45:16. Pristupljeno 28. rujna 2015.
- 17) -, <http://www.os-aharambasica-donjimiholjac.skole.hr/upload/os-aharambasica-donjimiholjac/images/newsimg/995/Image/Mali_tamburaski_orkestar_2009.jpg> , 29. rujna 2015. 1:47:11. Pristupljeno 28. rujna 2015.
- 18) -, <<http://www.croatianhistory.net/gif/omaha1.jpg>> , 29. rujna 2015. 1:49:37. Pristupljeno 28. rujna 2015.
- 19) Leopold, S. (1995). *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden marketing.

Kratka biografska bilješka

Dominik Pokos rođen je 26. srpnja 1991. u Zagrebu.

Osnovnu školu završio je u Varaždinskim Toplicama, gdje trenutno i stanuje. Nakon završene osnovne škole upisuje I. Gimnaziju Varaždin koju završava 2010. godine.

Peta godina je na Učiteljskom fakultetu - odsjek u Čakovcu, smjer razredna nastava, modul informatika.

U slobodno vrijeme se bavi sviranjem, te proučavanjem tema s područja tambure i tamburaške glazbe.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam samostalno napisao ovaj diplomski rad pod naslovom „*Tambura kao izborni predmet u prvim školskim godinama*“.

POTPIS: